

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 31
36/2016
10. september 2016

Cena 0,50 €

Ludovít Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

TVORIVÁ SPOVEĎ
PETRA ŠTRELINGERA
Strana 4.

VÝŠKA MINIMÁLNEJ MZDY
ZAMESTNÁVATEĽOV NELAKÁ
Strana 5.

RIADITEĽ ŠPÚ Ľ. HAJDUK
O SMEROVANÍ ŠKOLSTVA
Strana 6.

BUDE SLOVENSKÁ HUDBA
V NAŠICH RÁDIÁCH A V ÉTERI?
Strana 9.

SVETOZÁR HURBAN VAJANSKÝ
DO DIELA VLOŽIL CELÚ DUŠU
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Lepší čas si služobníci rozvratu nevedeli nájsť: nielenže sa začal školský rok, ale Slovensko je ešte aj v centre európskej pozornosti – samit Únie, nespočetné množstvo zahraničných návštev i šarží politickej generality, za ich pätami húfy novinárov, kamery, mikrofóny, čo viac by si mohli priať ľudia, ktorým očividne nejde o spoločenské postavenie učiteľov, len o porážku nenávideného Fica. Ten, čo čert nechcel, namiesto porážky postavil koalíciu zo strán, o ktorých by ešte prednedávnom málokto predpokladal, že by mohli vôbec medzi sebou komunikovať – a nie v zhode vládnúť! Mimochodom: jasný príklad novej politickej kultúry na Slovensku, aj svedectvo o osobnostných kvalitách ich predstaviteľov.

Učítelia istotne vedia, že tieto noviny im vždy nadžili, presadzovali potrebu zmeny spoločenského postavenia učiteľov i podstatného zlepšenia ich odmeňovania. Prečo sa však dnešní harcovníci s takou vervou obuli akurát do vlády, ktorá za posledné roky zvýšila úbohé platy učiteľov dovedna približne o päťdesiat percent a od septembra a januára budúceho roka im pridáva spolu ďalších dvanásť? Prečo nebombardovali Dzurindu a ním delegovanú dámu? Aj súčasné zvýšenie je stále málo, istotne, ale je tu už očividný posun v ponímaní významu učiteľa, vôľa napraviť spoločenskú krivdu po „nežnej“, keď nielen práca pedagógov, ale akákoľvek tvorivá činnosť klesala na cenu ako vpredajový tovar vo svete biznisu, brutality a bezduchosti.

Tento mesiac je práve dvestopäťdesiat rokov, čo slovenské obyvateľstvo Bratislavy požiadalo úrady v Budapešti, aby im dovolili mať aspoň jedného slovenského učiteľa. Neuspeli. Musela pomôcť cisárovná Mária Terézia, ktorá, našťastie, v úzkom kruhu svojich poradcov mala aj Františka Adama Kollára, jednu z najväčších slovenských osobností osvietenstva. O polstoročie neskôr už bolo v Bratislave aj slovenské lýceum – kolíska štúrovcov, spisovnej slovenčiny a prvého veľkého rozkvetu národnej kultúry. Nevidaný rozvoj slovenského školstva priniesol vznik Česko-Slovenskej republiky, prvá slovenská štátnosť, aj roky po vojne, máme teda, našťastie, na čom budovať. Organizátorom dnešných štrajkov a estrád však nejde o školy ani o učiteľov. Sú v službách politiky. Je hanebné dať sa nimi zneužiť.

Ján ČOHAJ

R - 2016040

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
36
9 770862 882007

Prepustenie pracovníkov vyvoláva otázky o nezávislosti ÚPN

Vlasteneckí historici dostali vyhadzov

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Ústav pamäti národa založili v roku 2002. Iniciátorom a jeho prvým riaditeľom bol Ján Langoš. O zriadenie ústavu malo eminentný záujem KDH, napokon Langoš bol v rokoch 1994 – 1998 členom poslaneckého klubu KDH v NR SR. Po jeho tragickej smrti Národná rada SR v roku 2007 zvolila za predsedu Správnej rady ÚPN (SR ÚPN) nominanta SNS Ivana A. Petranského. Obdobie jeho pôsobenia vo funkcii sa vyznačovalo vedeckým výskumom, nezaťaženým žiadnou ideológiou.

Od začiatku to ústav nemal jednoduché. Najmä posudzovanie obdobia prvej Slovenskej republiky vyvolávalo konfrontácie v jeho vnútri, ale i navonok spoločnosti. Preto sa krátko po svojom vzniku stal aj terčom snáh o jeho zrušenie. Paradoxne, práve už v roku 2008 vtedajšia vládna strana SNS podala do parlamentu poslanecký návrh na zrušenie ústavu. Nasledujúca vláda Ivetty Radičovej mienila ústav politicky ovládnuť zmenou zákonov. Proti pripravovanej legislatívnej zmene sa v tom čase postavili viaceré významné osobnosti a pôsobenie ústavu vysoko ocenili ako ďalšie centrum výskumu najnovších dejín Slovenska.

■ PROTIREČIVÝ PRÍSTUP

V roku 2013 došlo k zmene na čele ústavu a šéfom správnej rady sa stal Andrej Krajňák, prakticky nominant KDH. Od začiatku bolo jeho pôsobenie v ústave problematické. Už začiatkom roka 2014 členovia správnej rady poslali otvorený list, v ktorom žiadali parlament, aby zastavil protiprávne konanie jej predsedu. Vtedajší člen SR ÚPN Arpád Tarnóczy list komentoval slovami: „Rozpor medzi správnou radou a jej predsedom je v tom, že jeho predstavy o fungovaní ústavu sú v absolútnom rozpore s existujúcimi a dosiaľ platnými stanovami, podľa ktorých ústav existuje. Súčasné konanie predsedu SR ÚPN poško-

duje ústav ako taký a slúži tým, ktorí jeho potrebu trvale pochybovali, či pochybnujú.“ Pod otvorený list poslancom NR SR sa okrem predsedu správnej rady Krajňáka podpísali všetci jej členovia. No narazil na nezáujem zákonodarcov a O. Krajňák povzbudený svojimi voličmi (predsedu SR ÚPN volí NR SR) začal ústav aj personálne

„riešiť“. Medzi prvými odídencami bol jeho predchodca vo funkcii Ivan A. Petranský.

■ PODOZRENIE MOBINGU

Najnovšie prepustenými historikmi sú Martina Lacko a Ján Bobák – obaja patria medzi fundovaných predstaviteľov slovenskej historickej

vedy. Nikdy sa netajili svojimi vlasteneckými názormi. Predovšetkým M. Lacko ako predstaviteľ mladej generácie historikov nie je zaťažený ani ľudáckym, ani komunistickým režimom pri posudzovaní týchto dejinných etáp Slovenska. História skúma tak, ako sa má – objektívne. Ján Bobák je zase aktívnym členom Maticy slovenskej – konkrétne Historického odboru Maticy slovenskej. Vydával dokonca Historický zborník Maticy. O Krajňák sa 29. júla listom obrátil na základnú organizáciu Nezávislých kresťanských odborov Slovenska so žiadosťou na udeľenie súhlasu so skončením pracovných pomerov zamestnancov PhDr. Martina Lacka, Ph.D., a PhDr. Jána Bobáka, CSc.

Ako dôvod o súhlas so skončením pracovného pomeru J. Bobáka uviedol O. Krajňák nerespektovanie pracovného pokynu a nespĺnenie pracovnej úlohy. Pravdou je, že historik Bobák pracovný pokyn považoval za šikanovanie a písomne sa proti nemu ohradil. Predseda Krajňák je však presvedčený, že úloha bola splniteľná. Úlohou bolo vypracovať analýzu obetí komunistického režimu v Česko-Slovensku v rokoch 1945 – 1989. V rozsahu šesťdesiatich normostrán za necelé tri mesiace. Nuž, tých obetí bolo vyše dvestopäťdesiatich, takže šesťdesiat strán by pravdepodobne nestačilo ani na ich menoslov...

Pokračovanie na strane 2

3 OTÁZKY PRE:

historika **Martina LACKA**, už bývalého pracovníka ÚPN

Cenzúrne „sekerníctvo“ si našlo hlavu i klát

• **Pôsobenie Ondreja Krajňáka vo funkcii predsedu Správnej rady ÚPN je poznačené konfrontáciou medzi ním a správnu radou inštitúcie, ba aj výmenami a odvolaniami pracovníkov. Prečo? Nejde o politickú, ale odbornú inštitúciu. Ako na neho nazeráte vy?**

O. Krajňák v roku 2013 prevzal vybudovanú, stabilnú inštitúciu. Poslancom NR SR garantoval imunitu historického výskumu. Výskum, knižnú i filmovú produkciu však prakticky zdecimoval. Zbytočne veľké peniaze pritom smerujú za právne služby. Vyhlásil, že chce „mať dobré vzťahy s médiami“, a tomu podriaďuje činnosť ústavu. Cenzuruje sa. Viacero odborníkov muselo odísť. Je v konflikte s odborními i so zamestnan-

cami. ÚPN zmenil na ústav kladenia venci a politicko-propagandistických floskúl. Komu to vyhovuje?

• **Ste jedným z čerstvo prepustených pracovníkov. Prečo?**

Pre pravdu. Tlaky na moje prepustenie boli vždy. Čakalo sa len na zámenku. Začiatkom júna t. r. priniesol istý protislovenský denník osočujúci článok proti mne. Bez toho, aby mi dali priestor na vyjadrenie. Reakciu na mojej stránke označil Krajňák za jeho „zneváženie v očiach podriadených“. Ako ma asi musí nenávidieť, keď s doručením okamžitej výpovede nepočkal na môj príchod do práce, ale vyslal za mnou svoje sekretárky. Najprv vpadli do domu mojich rodičov, kde

ma hľadali, a potom prišli za mnou až do Starej Ľubovne, kde som bol na seminári.

• **Patríte do generácie historikov, ktorí bez predsudkov vstúpili do odkrývania slovenských dejín. Vašu situáciu možno charakterizovať oným biblickým – medzi svojich prišiel, ale oni ho neprijali. Máte chuť pokračovať v práci?**

Odkrývaniu pravdy som sa venoval dávno pred príchodom do ÚPN. Nemám preto najmenší dôvod skončiť. Ako nezamestnaný budem mať možno viac času a možností na bádanie než v ÚPN.

Zhovárala sa **Eva ZELENAYOVÁ**
Foto: archív SNN

**V SNN 37/2016
SI PREČITATE**

■ **Návrat k Dňom slovenskej kultúry v Rijeke: Pri „slovenskom mori“ ešte slovenskejšie**
■ **Bývalý juhoslovenský prezident S. Milošević by bol 20. augusta 2016 dožil 75. narodenin**
■ **Spomienka na otca a tvorcu našich veľkých vodných diel profesora Petra Danišoviča**

Spor o výšku koncesionárskych poplatkov neosoží nikomu a nikam nevedie Koncesionári – gule v mediálnom biliarde

Ján ČERNÝ – Ilustračné foto: archív SNN

Minister kultúry Marek Maďarič dlhodobo bol a, našťastie, stále je jeden z mála politikov súčasnej i bývalých vládnych agentúr, ktorí aj občiansky rozumeli pojmu verejnoprávnosť, vnímali ho ako potrebu a chápali jeho podstatu. Na druhej strane – predseda SNS Andrej Danko doteraz ako jediný verejne povedal to, o čom si čvirkajú už roky všetky vrabce zo striech verejnoprávných vysielateľov na Slovensku.

Tie vrabce, ktoré v posledných rokoch každý nový manažment našich verejnoprávných médií, konkrétne telerozhlasu, chcel naučiť, ako sa má správne „čvirikať“, ale, našťastie, doteraz sa to nikomu nepodarilo. Tak sa ich zbavil. Nanešťastie pre koncesionárov zároveň.

■ VLEK KOMERCIE

Andrej Danko naplno pomenoval podstatu krízy verejnoprávnej televízie a rozhlasu. Povedal to, za čo boli mnohí zamestnanci z Mlynskej doliny a spod pyramídy na Mýtnej surovo a nekompromisne povyhádzovaní dávnejšie, i nie tak dávno. Verejnoprávnosť je definovaná zákonom, a nie nejakými manažérskymi

záujmami ľudí, ktorí predtým ovládali komerčné médiá. Vyhodíme teda aj Andreja Danku! Veď povedal iba to, čo tvrdia roky audiovizuálni tvorcovia na Slovensku. Čo tvrdí inteligencia, čo svorne tvrdí opozícia i... A tu je chyba. Ak by toto konštatovanie predniesol alebo sa s ním aspoň stotožnil aj minister kultúry, bol by najlepším ministrom kultúry samostatného Slovenska.

■ NEPOCHOPENIE POSLANIA

Verejnoprávne médium nemá súťažiť s komerčným prostredím, jeho úlohy sú úplne niekde inde. Má kultivovať poslucháča či diváka, jeho poznanie, rozhľad, jazyk, kultúru a kultúrnosť. Ide o naozaj iba názornú

skratku toho, čo pre verejnoprávnosť ukladá zákon, v našej republike nepretržite ak nie porušovaný, tak aspoň obchádzaný. Verejnoprávny znamená slúžiaci právam verejnosti. Nie politickej moci, nie skupinke manažérov, nie celému zástupu ich poplatných podriadených neprofesionálov a nie vymetačom médií, ktorí berú honoráre všade a za čokoľvek. Hoci aj za vulgárne výrazy či obnažené telá.

■ DANKOV PRIELOM

Je chvályhodný, zaslúži si uznanie. Verejnoprávny telerozhlas už musí konečne začať vyrábať, nie kšeftovať systémom nákup programov a ich predaj. Musí vyrábať to, čo mu prika-

Čudná úmera v „obrátenej pyramide“ – za vyššie poplatky čoraz menej kvality!

zuje zákon. Vzdelávacie programy, programy pre deti, vysielania pre menšiny také i onaké, informácie operatívne v čase i v priestore. Toto určite podporuje aj minister kultúry Marek Maďarič a bez akýchkoľvek pochybností je to jeho kariérny cieľ. Bolo by preto nanajvýš osožné, ak by s predsedom parlamentu našiel spoločnú reč. Obom im ide o to, o čo nám koncesionárom. O programovú kvalitu, o hrdosť na vlastnú výrobu pod vlastnou značkou, o efektívnu výkonov a o spokojného diváka či poslucháča.

Kým tým v súčasnom telerozhlase ide zjavne iba o mzdy, odmeny a honoráre. Pre nich však koncesie naozaj dvihať netreba. To by bol iba začarovaný kruh.

„Ak raz Boh dá, aby som mal politickú silu, jedným z mojich prvých opatrení bude zrušenie koncesionárskych poplatkov,“ povedal Andrej Danko a nám zostáva dúfať, že od „nebies“ raz a najmä už čoskoro tu silu dostane. Nie pre tých nových sedem eur koncesii, ale pre znovunájdienie verejnoprávnosti na Slovensku.

Gazprom má v rukách všetky prítoky plynu do Európy z Východu Pavučina plynovodov sa viac zapletá

Ivan BROŽÍK – Foto: internet

Ruský koncern Gazprom, ktorý zemný plyn ťahá, exportuje aj prepravuje súčasne, rozohral pred rokmi až na neuverenie prezieravú hru. Bez existencie podpisu na medzinárodných zmluvách postavil plynovod až po hranicu Turecka popod Čierne more a v rozpore s ekonomickými zákonmi Európskej únie stavia aj severnú tepnu.

Ten, kto zaspal dobu, je samotná Európska únia. Svoju energetickú nezávislosť od plynu z Ruska chcela vyriešiť po roku 2002 plynovodom Nabucco, ale zostalo iba pri zámere. Úradnícka mašinéria Bruselu nebola schopná dotiahnuť zámer do štádia stavby. Jej rafinérie však surovinu potrebujú bez ohľadu na politikov.

■ POLSKÉ STOP!

V prípade Nordstream II ide v podstate o paralelné potrubie z Ruska, ktoré na severe obchádza Ukrajinu a smeruje ponad územie Poľska (Baltom) do Nemecka

Ruský Gazprom nemení len energetické trasy, ale aj geopolitickú mapu.

a Rakúska. Kapacitou vyrovná (po prípadnej dostavbe) celý objem prepravy plynu cez Ukrajinu v smere na západ. Jediné, čo napriek vôli samotného Gazpromu a ruského prezidenta Vladimíra Putina môže dostavbe zabrániť, je skutočnosť, že v Európskej únii nesmie podnikáť súbežne na ťažbe a preprave plus dodávke plynu jeden a ten istý ekonomický subjekt. V prípade „severného prúdu“ je ním Gazprom. Zaujímavé je, že na to neprišiel nikto z úradníkov Únie, ale Poliáci. Ich protimonopolný úrad vzniesol oprávnenú námietku a nepochodovanie – stavba sa zastavila. Napriek verejným vyhláseniam Gazpromu, že projekt pokračuje.

■ ŽOLÍK V RUKÁVE

South stream je zas žolík v rukáve. Tento plynovod možno nazvať rôznymi alternatívami – Južný prúd, Turecký prúd, prípadne aj Modrý prúd, aj keď v tomto prípade ide už o existujúci plynovod z ťažobných poľí v Rusku na územie Turecka. Ak sa na tomto

území hovorí o novom plynovode, ide v podstate iba o zväčšenie prepravnej kapacity už existujúceho. Gazprom až po hranicu s Tureckom, sice bez zmlúv a načierno, potrubie postavil. Po oteplení vzťahov, priam až nedávnom zbrataní sa prezidentov Turecka a Ruska, už aj z Ankary zaznelo, že Južný prúd má všetku podporu Turecka.

Nech sa na to pozrieme z ktorejkoľvek svetovej strany, zo severu či z juhu, Slovensko je v klieštach. Aj južná, aj severná vetva rozostavaných plynovodov, na ktorých záleží Gazpromu, končí sa na tom istom mieste mapy Európy – na hraniciach Nemecka a Rakúska v rafinériách, patriacich skupine OMV. Áno, máme podpísanú zmluvu až do roku 2028 o stabilných objemoch prepravy cez plynovod Družba, ktoré Slovensku zabezpečujú asi pol miliardy eur ročne. Ale čo potom? Dokedy vydržia Poliáci vzdorovať? A finančne Slovensku nepomôže ani Adria, ktorá by časom z Jadranu mohla k nám prepravovať americký bridlicový plyn z lodných tankerov.

VŠIMLI SME SI

Martin LACKO.

(Dokončenie z 1. strany) – Iný prípad je Martin Lacko. Toho prepustil len pre jeho názor. Na svojej internetovej stránke totiž reagoval na útočný článok v SME proti jeho osobe bez možnosti vyjadriť sa. O Krajňák považuje Lackovu argumentáciu za urážku štatutárneho zástupcu ÚPN, teda jeho osoby. M. Lacko o. i. vo svojej reakcii na článok uviedol, že „prejavom pokrytectva u predsedu Krajňáka i tzv. nezávislého denníka je aj to, že im prekáža podpis radového zamestnanca ÚPN pod niektoré občianske iniciatívy, no neprekáža im zapojenie sa ÚPN do pred-

Renomovaní historici nútene odchádzajú z ÚPN

Ondrej KRAJŇÁK.

volebnej kampane KDH či pôsobenie straníkov i funkcionárov KDH. Dokonca v riadiacich štruktúrach ústavu“. M. Lacko teda kritizoval pomery v ústave, čo predseda považuje za porušenie pracovnej disciplíny.

Slovenské národné noviny sa oficiálne obrátili na ÚPN so žiadosťou, aby poskytol stanovisko týkajúce sa prepustenia oboch menovaných historikov. Úrad platený z daní slovenských občanov sa ani nenamáhal zaregovať, že odpoveď neposkytne. Prepustenie M. Lacka považuje aj redakčný právnik za účelové, a preto sa historik obrátil na súd so žalobou o neplatnosť výpovede.

(ez) – Foto: SNN

Prvá kapitola Slovenského centra vizuálnych umení sa skončila Zemetrasenie v Kunsthalle

Máločo v ostatnom čase vzbudilo na našej výtvarnej scéne toľko polemík, diskusií, vášní, ale aj intrig a útokov ako vznik Domu umenia – Kunsthalle SCVU (Slovenské centrum výtvarného umenia). Dve desaťročia trvali snahy rôznych skupín výtvarníkov založiť takúto inštitúciu, zameranú na prezentáciu súčasného umenia. Ministri kultúry jeden za druhým odolávali a exminister Krajcer mal dokonca v úmysle urobiť Kunsthalle z Danubiany.

Napokon Kunsthalle vznikla a k prvému januáru 2014 začala fungovať pod Národným osvetovým centrom (NOC), pričom začala využívať rozsiahle a nákladne zrekonštruované priestory Domu umenia, desaťročia využívané na výstavy rôznych výtvarných zoskupení, na BiB – Biennale ilustrácií či na výstavy v rámci Mesiaca fotografie. O tom všetkom sme na stránkach SNN našich čitateľov pravidelne informovali. Aj o tom, že vznikla výzva Viac umenia do Domu umenia, ktorú inicioval riaditeľ Stredoeurópskeho domu fotografie Václav Macek. Výzvu podpísal celý rad tvorcov, ktorí mali k práci Kunsthalle výhrady. Výtvarníčka Jana Kapelová vo svojom článku písala napríklad o klientelizme, netransparentnosti a kurátorskej obmedzenosti. Zároveň vzrastalo napätie medzi riaditeľom Kunsthalle Jurajom Čarným a generálnou riaditeľkou NOC Janou Kresákovou.

„Keď sme v januári 2016 dostali výzvu Viac umenia do Domu umenia na odvolanie pánov Čarného a Gregora, zvolala som poradný zbor odborníkov na zhodnotenie ich činnosti. Ten vyjadril viaceré výhrady,“ vyjadrila sa J. Kresáková. Medzi výhrady patri

neplnenie úloh zo zriaďovacej listiny ako strešného pracoviska SCVU pre

ČO INÍ NEPÍŠU

celú oblasť výtvarného umenia, neplnenie dokumentačnej a informačnej činnosti či k pracovným cestám členov vedenia. Na základe týchto zistení sa ministerstvo kultúry rozhodlo delimito-

vať Kunsthalle pod pôsobnosť Slovenskej národnej galérie. Vedenie Kunsthalle ako odpoveď zvolalo verejnú diskusiu v priestoroch Domu umenia. Zišli sa tu napospol takmer všetky priaznivci vtedajšieho vedenia Kunsthalle a z diskusie medzi riadkami vyplynulo, že niečo také marginálne a zastarané ako osveta so svojim folklorom, s recitovaním či s amatérskym divadlom sa môže presunúť do Domu detí Bibiany a budovu nech prevzme SCVU – Kunsthalle už ako samostatná organizácia. To bol ostatne už od prvopočiatku cieľ pôvodného vedenia, lenže aj napriek ich úsiliu vytvoriť novú samostatnú príspevkovú organizáciu to nebolo priechodné. Ministerstvo financií v rámci úsporného programu stoplo na neurčito zakladanie nových subjektov pod MK SR. Napokon Dom umenia – Kunsthalle od 1. júla 2016 prešiel pod SNG a z päť riaditeľka galérie Alexandra Kusá odvolala z funkcií riaditeľa Kunsthalle Juraja Čarného, ako aj šéfkurátora Richarda Gregora. Prvá kapitola existencie Domu umenia – Kunsthalle bola teda dopísaná. Uvidíme, ako sa bude „čítať“ tá nasledujúca.

Text a foto: Alexander GOCZ

Nulová sebareflexia Merkelovej

Roman MICHELKO

V týchto dňoch si pripomíname prvé výročie známeho výroku nemeckej kancelárky Merkelovej: „My to zvládneme.“ Ukazuje sa, že vtedy veľmi precenila svoje sily a riešenie tohto zložitého problému ani náhodou nezvládla. Dodnes je motív tohto „veľkorysého“ gesta predmetom diskusií. Išlo Merkelovej o to, aby pre nemecký priemysel získala lacnú, aj keď menej kvalifikovanú pracovnú silu? Alebo to bolo nepremyslené teatrálné gesto? To väčšina pozorovateľov, poznajúc striktné racionálne (vedecké) myslenie Angely Merkelovej, takmer s istotou vylúčila.

Merkelová už spomenutým gestom de facto zlikvidovala Dublinský dohovor. Aj keď o jeho funkčnosti a striktnom dodržiavaní bolo aj predtým mnoho

pochýb, Merkelovej gesto z neho urobilo zdrap papiera. Správala sa tak, akoby bola šéfkou Európskej únie. Rozhodla za celú Európsku úniu bez toho, aby na takéto rozhodnutie mala mandát. Problém chcela riešiť až ex post veriac, že jej vplyv je taký, že dokáže, čo si zaumieni, bez ohľadu na férovosť či racionalitu jej rozhodnutí. V súvislosti s jej nedávnou návštevou Českej republiky to veľmi výstižným bonmotom glosoval český prezident Miloš Zeman: „Je neslušné pozvať si hostí na večeru a potom ich poslať k susedovi.“ Rok od jej nešťastného rozhodnutia však priniesol množstvo argumentov, ktoré jasne ukázali, že spôsob riešenia problému, ktorý presadzuje, je viac než nešťastný. Vytriezvenie z víťacej eufórie bolo definitívne pocho-

vané po povestnej silvestrovej noci v Kolíne a v ďalších nemeckých mestách. Veľmi skoro sa ukázalo, že vojnových utečencov je nepatrný zlomok a väčšina sú ekonomickí migranti, prípadne migranti, ktorých primárnym cie-

KOMENTÁR

lom je využiť, respektíve zneužiť veľmi štedrý sociálny systém v Nemecku či v škandinávskych krajinách.

Dnes po roku sa mnohé veci rekriminujú a aj preto sa vtedajšie Merkelovej rozhodnutie zdá ťažko pochopiteľné. Bola to totiž práve Merkelová, ktorá pred tromi-štyrmi rokmi verejne vyhlásila, že koncept multikulturalizmu nadobro zlyhal. Približne v tom istom čase malo obrovský problém s ekono-

mickými migrantmi Španielsko, ktoré bolo masívne zaplavované imigračnými vlnami zo severnej Afriky. Veľmi podobne je na tom aj Taliansko, najmä po nepremyslenom páde Kaddáfího sa stalo top destináciou pre afrických (prevažne ekonomických) migrantov. Nakoniec srdcervúce zábery z Lampedusy, talianskeho ostrova, ktorý je najbližšie pri Líbyi a na ktorom je veľký utečenecký tábor, sa už stali povinným koloritom televíznych správ.

Už vtedy vznikli veľmi tvrdé a otvorené diskusie o tom, že týchto utečencov treba podľa vhodne zvoleného kľúča redistribuovať po celej Európe. Vtedy bolo Nemecko striktné proti. Ak by sme chceli zistiť, čo bolo príčinou takéhoto „kopernikovského“ obratu v nemeckom postoji, ak chceme vylúčiť konšpiračné teórie, tak žiadne racionálne vysvetlenie nemôžeme nájsť. Po roku môžeme jednoznačne konštatovať, že nemecký model riešenia migračnej krízy nadobro skolaboval. Od unfair rozhodnutia, že členské krajiny Európskej únie musia prijať istý počet utečen-

cov, prešiel skoro rok a dnes môžeme konštatovať, že tento spôsob riešenia problému je jasná slepá ulička. Dosať bol po Európskej únii redistribuovaný len nepatrný zlomok pridelených migrantov. Naopak, ukázalo sa, že uzavretie takzvanej balkánskej cesty v Macedónsku a dohoda s Tureckom o vracaní migrantov sú jedinými reálnymi riešeniami celej krízy. Aj preto diskusia o trvalých kvótach, ktoré mali nadväzovať na ad hoc rozdelenie, je dnes mimo diskusií.

Čo je však stále nepochopiteľné, je nulová sebareflexia Angely Merkelovej, ktorá sa správa, akoby nepochopila, že jej minuloročné veľkorysé gesto bolo fatálnou chybou. To, že vo svojom mylnom presvedčení tvrdohlavo zotráva, však skutočne šokuje. Dokázala to aj na nedávnej návšteve v Čechách, ktorá však bola len súčasťou väčšieho európskeho turné, na ktorom znova vytrvalo a, chvalabohu, neúspešne presviedčala svojich hostiteľov o správnosti kvót na rozdelenie utečencov. Dnes je len otázne, či a v akom čase zoberie realitu na vedomie.

Labyrint dotácií v kultúre

Maroš M. BANČEJ

Nedávno som sedel v príjemnej spoločnosti tvorivých ľudí. Ako vždy sa po obligátnych informáciách, na čom kto momentálne pracuje, stočila reč na spoločenskú situáciu a odtiaľ zákonitým pohybom k dotáciám na umenie. Na to odznel nasledujúci príbeh. Mladý výtvarník, len tak mimochodom syn v umeleckej branži známeho otca, sa rozhodol usporiadať výstavu. Prenajal si vhodný výstavný priestor, nechal ho kvalitne upratať a pozval hostí na vernisáž. Keď sa návštevníci vernisáže zhromaždili v čistučkovej rozľahlej a prázdnej sále, tak maestro zvonku hodil cez zavreté okno do sály riadny kameň. Ten pristál v sprške črepín uprostred výstavných priestorov. Hostia vernisáže ho mohli obdivovať, poniektorí si ho aj odfotovali, no a po vydatnom otvorení výstavy išli do príľahlej miestnosti na chlebičky a víno.

Tento príbeh som považoval za celkom milú anekdotu. Satiru na takzvané rôzne performancie, akčné umenia a iné huncútstva. Rozprávač sa len pousmial a povedal: „Viem, že to znie ako vtip, ale tak to bolo. Ten mladý umelec na to dostal dokonca

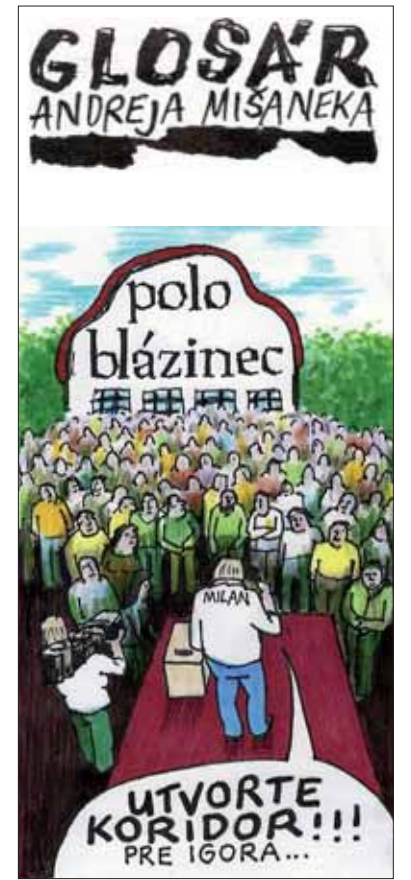
POZNÁMKA

dotáciu z ministerstva...“ Trochu nám stuhli tváre. Rozprávačom bol muzikant, ktorý je už tridsať rokov prítomný na našej hudobnej scéne. Hrá žáner, ktorý nepočujete často ani vo verejnoprávnom rozhlase, o komerčných stanicách nevraviac. Dotýčný však stále ostáva verný svojmu štýlu a svojim fanúšikom, ktorých nie je zanedbateľné množstvo, a nezriedka si jeho obdivovateľa spred rokov privedú na koncert svoje nástročné ratolesti, takže

pred pódium je celkom pestrá zmes generácií. Na otázku, či niekedy využil nejaký grant, alebo dotáciu, sa zasmial. Jednak nepísaný „étos“ štýlu, ktorý s chalanmi hrajú, nijaké peniaze od štátu neprípúšťa, lebo by to smrdeľ nielen ich fanúšikom možnou stratou nezávislosti. No a jednak on sám si nevie seba predstaviť, ako vypisuje v úlohe kapelníka stohy papierov, hlásení a potvrdení pre ministerstvo.

„Teraz je leto,“ povedal, „a pre nás to znamená nabitý program z jedného letného festivalu na druhý. Medvede si pred zimou urobia tukové zásoby, my muzikanti finančné. Všetky spriatelnené kapely to tak robia. Lebo od skorej jesene do neskorej jari budeme hrať po kluboch a kulturákokoch. Ale aj tak mám okrem muziky civilné povolanie ako živnostník, ináč by som s rodinou neprežil,“ uzavrel debatu na tému, prečo

nikdy neuvažoval nad dotáciou. Na druhej strane ako milovník literatúry ochotne súhlasil s tým, aby knihy s umeleckými ambíciami, v prvom rade poézia, dotácie dostávali. A takýchto prípadov by sa v umení našlo viac. Rôzne riešenia pseudoliberalov o tom, že umenie si na seba má zarobiť, sú doslova cynickým výsmechom napríklad dirigentovi detského speváckeho zboru, ktorý celú svoju energiu a voľný čas vynakladá na to, aby zdokonalil spevácke majstrovstvo svojich mladých zverencov. Možno sa v budúcnosti nikto z týchto detí nebude profesionálne venovať spevu. Možno medzi nimi vyrastie budúca hviezda operných pódíí či rockových koncertov. Tak či tak si však v sebe odnesú doživotnú lásku k spevu, k umeniu ako takému, a aj dávku empatie, sebadisciplíny a pokory. A na začiatku toho všetkého bola dotácia či grant. Systém zďaleka nie je dokonalý a ani Fond na podporu umenia neoslnil umeleckú societu nejakými prevratnými riešeniami, kde by transparentnosť a umelecká kvalita kráčali ruka v ruke. Lenže vyladiť financovanie kultúry je beh na dlhú trať. Teraz sme možno urobili prvých pár potkýnavých metrov.

SPOZA OPONY

Asi nikto zo svetoznámych spisovateľov nenapísal toľko uznanlivých slov o Slovensku a slovenských spisovateľoch ako rusko-sovietsky spisovateľ Ilja Erenburg v roku 1928. A jeho riadky sa opätovne a opätovne uverejňovali. Spisovateľ, ktorý už vtedy prešiel takmer všetky európske štáty, dlho žil vo Francúzsku, vzbúril sa proti parížskym či pražským snobom, ktorí si myslia, že Slovensko je hrozná provincia.

Erenburg tu získal nové priateľstvá, Slovensko sa stalo jeho novou vášňou. Povedal, že nebude ospevovať nádhernú malebnosť krajiny, piesne, výšivky či drevené kostoly, to všetko je síce utešené, ale na Slovensku najmä videl, objavil ľudí – a to je veľká vzácnosť. Pod nosom českých pivovarov, viedenských kaviarní a poľských žalárov a ukrutnosťou Horthyho, pod ťarchou tisícročného otroctva na zemi rodiacej bodľačie a šľachetnosť žijú ozajstní živí ľudia bez závidí, bez ziskuchtivosti. Je to duševný zázrak priamo v srdci Európy, v jej strede,

a to pri tradičnom nedostatku štátnosti a nehostinnosti kameňovej pôdy. Aj tak píše v sérii esejí Rok 1928 na Slovensku.

Krátko pred smrťou ich v roku 1966 zaradil do

tisoveckom salaši s Vladom Clementisom. Keď Erenburg píše, že sa v ňom ozvala ruská duša, ruské srdce, nemožno vyčítať našincovi, že sa v ňom pri čítaní jeho riadkov aj na tú

nosť niektorých častí dávneho „pohľadu Erenburga, sú problematické, neprijateľne je hyperbolizovaná malosť slovenského živlu, akoby mestá na Slovensku v onom roku 1928

lok slovenských spisovateľov. Zhodou okolností počas polročného slovenského predsedníctva v Rade Európskej únie. Kým v roku 1936 sa zišlo na kongrese v Trenčianskych Tepliciach okolo stopäťdesiat literátov a päťdesiatjedem najzvučnejších mien slovenskej literatúry, podpísalo sa spoločné vyhlásenie, dnes sa proti Spolku vedie jednoboká, dá sa povedať masívna kritika s jediným, už dosiahnutým cieľom – masívne znížiť finančnú podporu pre toto podujatie. V ohlušujúcej antifašistickej kampani médií a politikov sa tak potichu i nahlas káduje, kto je tým správnym antifašistom a kto ním nie je, kto sa môže a kto nemôže hlásiť k najvýraznejšej tradícii, ktorú slovenská literatúra, slovenskí spisovatelia vlastne majú. Treba sa dobre pozrieť za oponu, aby sme videli, že všetko to rozdelenie sa ťahá celými desaťročiami. Aby sme videli, prečo v roku 1936 Slovensko a jeho literatúra neboli v Európe provinciou, kým teraz je to presadzovanie Európskej únie neraz viac ako provinčné....

Prečo sa sporíme o kongres

Dušan D. KERNÝ

deväťzväzkových zobraťých spisov. Je to pohľad svetobežníka, veď profesionálnym novinárom, zahraničným spravodajcom denníka Izvestija sa stal ešte v roku 1932. Dovtedy precestoval väčšinu Európy od juhu až za polárny kruh. Robil to vďaka na pozvanie.

V Bratislave a potom na všelijaké pozvania bol na Slovensku neraz. Už ako starcovi – v chýrnej sérii pamätí Ľudia, roky, život – sa mu vybavujú scény, v ktorých sa cíti, ako keby nebol vo svojom bytí rovno uprostred Moskvy na dohľad od Kremľa, ale na

diaľavu rokov ozve slovenská duša, slovenské srdce. Pravda, mnohé nemožno prijať bez výhrad. Erenburg opísal, ale aj rozsiahlo si osvojil delenie na rurálne a mestské Slovensko, umožňuje vidieť za oponu, prečo to delenie tak prepuklo po roku 1989. Preto rusista Mikuláš Šimko urobil z esejí z roku 1976 výber, časť zaradil, niektoré, osobitne o kňazoch a Cigánoch, vynechal. Autor doslovu Ondrej Marušák priamo bez okolkov píše, že sa netreba báť rozmýšľať o paradoxoch autora. V doslove sa osobitne píše o neprijateľ-

boli iba dielom Nemcov, Maďarov a Židov“.

Preto o Erenburga ide i dnes, veď prečo bol výraznou postavou na antifašistickom kongrese slovenských spisovateľov v 1936? Vo svojom medzinárodne známom diele za jeho organizátorov označuje výlučne len DAV a davistov. Aj podľa Jána Klimeša (SNN 20/ 2011) však hlavnými organizátormi kongresu boli Emil Boleslav Lukáč, tajomník Spolku slovenských spisovateľov, a predseda spolku Janko Jesenský. K tejto tradícii sa pri výročí hlási terajší Spo-

SEBAOBRAVA

Na konci júla 2016 evidovali úrady práce na Slovensku 18 126 absolventov bez práce. Vyše šesťdesiatpercentný podiel na tomto počte tvorili absolventi vysokých škôl. Pre študentov je ideálne, ak získavajú svoje prvé pracovné skúsenosti v odbore už počas štúdia. Možnosť kombinovať teóriu s praxou vo vlastnom odbore im dávajú čoraz populárnejšie tréningové programy.

Ako nebyť nezamestnaný

V podiele mladých nezamestnaných vo veku do dvadsaťpäť rokov v rámci európskej dvadsiatosemiky patrí Slovensko nelichotivá šiesta priečka. Podľa údajov európskeho štatistického úradu Eurostat dosiahla ku koncu júla 2016 nezamestnanosť mladých v SR úroveň dvadsaťštyri percent. Európsky priemer je nižší – 18,8 percenta. Najvyššiemu podielu nezamestnaných mladých už dlhodobo čelí Španielsko, kde je bez práce takmer každý druhý mladý do dvadsaťpäť rokov. Takmer štyridsaťpercentná nezamestnanosť mladých trápí aj Talianov. O niečo horšie ako SR je na tom ešte Chorvátsko, Portugalsko a Francúzsko.

Najväčší prílev absolventov zaevidovali úrady práce na Slovensku zo spoločenskovedných odborov. Necelá polovica nezamestnaných absolventov (45,44 percenta) bola pritom bez práce dlhšie ako pol roka. Podľa premiéra R. Fica: „Podmienky, ktoré máme na Slovensku pri evidencii nezamestnaných, sú veľmi liberálne v porovnaní s inými krajinami. Jednoducho, iné krajiny sú podstatne prísnejšie. Naším cieľom bude sprísniť podmienky. Napríklad, ak nezamestnaný nespĺňa podmienku, ktorú stanoví zákon, tak príde okamžite nejaký dôsledok, a ten môže spočívať aj v tom, že nebude evidovaný ako nezamestnaný,“ povedal premiér.

Táto téma bude podľa jeho slov predmetom rokovania Rady solidarity a rozvoja SR. „Sme v začarovanom kruhu. Na ministerstve práce máme požiadavky od zamestnávateľov na dovoz pracovníkov z Ázie, pretože nevedia nájsť pracovníkov na Slovensku. Chápem, je to často i otázka mzdy, pretože niektorí hovoria, že nepôjdu pracovať za mzdu, ktorá je len o niečo vyššia ako minimálna mzda. Aj preto tlačíme na rast minimálnej mzdy, aby to bolo tých päťsto eur, čo by sme chceli dosiahnuť v nejakom okamihu,“ skonštatoval R. Fico.

V súvislosti s nezamestnanosťou mladých čím dlhšia je prestávka medzi ukončením školy a nástupom absolventa do zamestnania, tým zložitejšie je potom jeho uplatnenie. M. Dobiáš, riaditeľ Odboru ľudských zdrojov istej banky, študentom odporúča, aby využili možnosť pracovať ešte skôr, ako s diplomom v ruke opustia brány škôl.

„Ako veľmi vhodný nástroj sa ukazujú trainee (tréningové) programy. Z vlastnej skúsenosti môžem potvrdiť, že pri prijímacom pohovore často zaváža, ak má absolvent za sebou trainee program. Títo absolventi totiž do práce na plný úväzok nenastupujú ako nováčikovia, ale ako rozhladení kolegovia, ktorí už majú za sebou skúsenosti a vyznajú sa vo fungovaní finančnej inštitúcie. Pozitívnu správou je, že tieto programy na Slovensku využíva stále viac spoločností a z rôznych oblastí,“ dodal M. Dobiáš. Pre študentov je trainee program vynikajúca príležitosť nielen aplikovať teóriu do praxe, ale postupne si zvykať aj na pracovný režim. V neposlednom rade si aj finančne priliepa, pretože ide o platenú stáž.

Robert LANDIS

Vlastný štýl si musí kvalitný literát vypracovať drinou

Tvorivá spoveď Petra Štrelingera

Zhovárala sa Patrícia BRESTOVANSKÁ – Foto: obálka autorovho románu

Mala som pocit pri čítaní jeho kníh a článkov, akoby sa iba vznášal na vlnách poézie, literatúry a nestojí nohami pevne na zemi, pretože svet imaginácie mu poskytuje skutočný domov. Reč je o invenčnom novinárovi, trúfalom pisateľovi Petrovi ŠTRELINGEROVI, ktorý sa vyznačuje láskou k svojej vlasti – k Slovensku. Peter má na svojom konte množstvo reportáží, glos, eseji, fejtónov, próz, žurnalistických textov, rozhlasových nahrávok, no taktiež aj niekoľkých drám i predstavení. K tomuto rozhovoru nás inšpirovalo i vydanie jeho najnovšieho románu SALAKÚZY, ktorý vychádza v polovici septembra. Je to prvý diel trilógie Liptovská rapsódia (druhá kniha vyšla už v máji pod názvom Zlatá voda). Obec Ľubochňa („génus loci“ jeho trilógie) mu pri príležitosti jubilea udelila čestné občianstvo. A na valnom zhromaždení Kongresu slovenskej inteligencie, ktoré sa konalo nedávno práve v Ľubochni, bol zvolený za predsedu výboru tohto významného občianskeho združenia.

Vo vašich dielach cítim neskrotnú vášeň, radosť a obrovský apetít na písanie, na literatúru. No niekedy sa mi zdá, akoby ste dávali najavo, že na svete je veľa zla a že skutočný život sa podobá skôr živoreniu?

Umenie – to sú najmä city. Ako vnímate svet okolo seba. Ako sa vám darí objavovať, čo iní vnímajú ako všedné veci. A vy v tom nachádzate krásu. Ale na toto prišli dávno predtým mnou. Napríklad Jack London. Pamätám si jeden jeho citát: „Svoj štýl som si vypracoval drinou. Reznite po ňom palicou a ak ho nedostanete, dostanete niečo, čo sa mu čertovsky podobá!“ A čo sa týka druhej časti vašej otázky?! Nuž ten naozajstný život nikdy nemôže byť živorením, ale šťastím. Šťastím je to, že vôbec ešte žijete. Že vnímate krásu stromov, kvetov, rastlín, zvierat – a najmä ľudí. Nie všetci sú zlí, takí, čo vám chcú ublížiť. Lenže toto pochopíte až vtedy ako ja – keď máte napríklad po sedemdesiatke! A v tomto je určite život spravodlivý: keby ste to zistili už v mladosti, nemalo by zmysel dožiť sa vyššieho veku. Rozmýšľali ste o tom, že mnohí vynikajúci básnici zomreli takí mladí? Jiří Wolker, Lermontov, Puškin, Byron. Aj spomínaný Jack London sa dožil iba štyridsiaty.

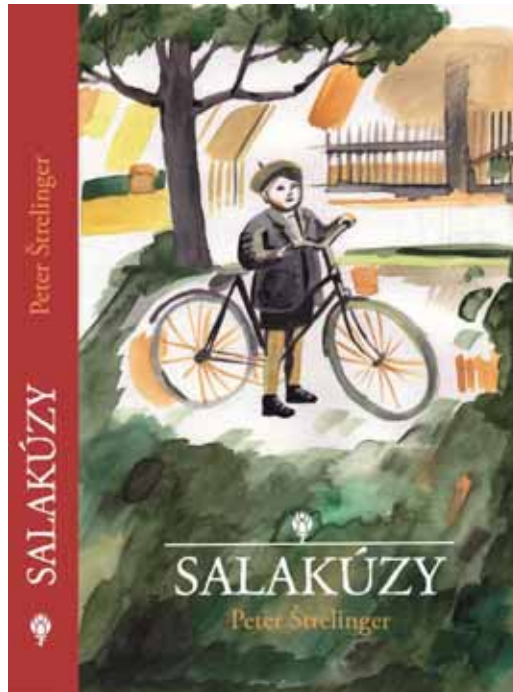
• Niektorí ľudia sú presvedčení, že spisovatelia na Slovensku nemajú nijakú budúcnosť, ba čo viac, považujú ich za nespoločenské a mlčanlivé bytosti. Ako vy vnímate jedincov, ktorí svoju mladosť zasvätili knihám? Sú podľa vás spisovatelia naozaj takí samotári, voľnomyšlienkarí a introverti, ako sa o nich verejne hovorí?

Spisovatelia na Slovensku

O ČOM JE REČ

Každý človek sa z času na čas ocitne pred životným rozhodnutím. To je jedno, či máte päťnásť alebo päťdesiat rokov. Aby som nehovoril vo všeobecnosti: napríklad po skončení základnej školy sa musí mladý človek rozhodnúť kam ďalej. I ja som riešil takéto dilemy. Mamin otec bol celý život lesníkom; v Ľubochni, odkiaľ pochádzam, bol priamo oproti nášmu domu lesný závod (dnes už nie je), riaditeľove deti boli moji kamaráti, pred našim domom mala zastávku slávna Ľubochniarska lesná železnica. Takže na otázku – kam ísť študovať, bola skoro jednoznačná odpoveď: na lesnícku školu do Liptovského Hrádku. Či som sa rozhodol správne?! Odborné predmety ma veľmi nebavili, zato slovenčina a literatúra, dejepis, ale aj ruský jazyk (iné jazyky sme sa vtedy na strednej škole neučili) veľmi, v týchto predmetoch som vynikal.

Hrádocká lesnícka škola pre mňa znamenala veľa, tam som dostal nielen dôležité základy vzdelania, ale aj morálne a spoločenské zásady, z ktorých som čerpal po celý doterajší život. Nikdy nezabudnem na svojich profesorov z Hrádku, na Veselku Brezinovú, čo nás učila práve

ruštinu a dejepis. Jediná profesorka z pedagogického zboru. Veľká dáma. Múdra a vzdelaná žena. Keď prišla do našej triedy, my pubertiaci sme zatvárali oči a vdychovali do seba omamnú vôňu jej parfumu. Vďaka nej si dodnes pamätám Puškinove verše. S Veselkou som sa stretá-

hovníka Matice, ktorý zachránil štúrovské rukopisy a priviezol ich späť z Budapešti do Matice. Bol som začiatok a docent Baník mi dal základy literárnej vedy a archívnictva, učil ma čítať staré rukopisy. Oslovoval ma „susedko!“ A vďaka nemu sa mi otvárali oči.

Zložité je právo voľby

Peter ŠTRELINGER

val aj neskôr, môj spolužiak Ivan sa oženil s jej dcérou, žiaľ, naša vzácná pani profesorka nedávno zomrela, česť jej pamiatke. A potom ďalšie životné rozhodnutie: namiesto na vysokú školu lesnícku, vybral som sa študovať do Bystrice na pedagogickú fakultu. Ťahala ma tam moja láska k slovenskému jazyku a k literatúre. Ale učiteľom som sa nestal (učil som iba pol roka). Šiel som po absolvovaní fakulty pracovať do Literárneho archívu Matice slovenskej do Martina. Túto voľbu tiež nelutujem. Nielen kvôli kolegom, ktorých som v archíve Matice stretol, napríklad docenta Augustína Baníka, muža silného charakteru a pevných zásad, kni-

Pán docent nechápal, kde sa proti nemu po začiatku „normalizácie“ zobrala tá nenávisť nových lokajov okresného výboru KSS, ktorí sa dostali do vedenia Matice. Práve docenta Baníka označili za hlavného nositeľa oportunistu a klerikalizmu! A napokon ho z Matice potupne vyhodili. Boli to kruté, ponižujúce časy! V Matici sa začali čistky, ktorým padli za obeť mnohí vynikajúci odborníci, vlastenci, spisovatelia, redaktori Maticného čítania. Som rád (to bolo tiež „právo voľby“), že som sa nepridal na stranu „normalizátorov“ a maticných „kráľovcov“. V roku 1975 som i ja musel z Matice a z Martina dobrovoľne odísť. Odi-

Spisovateľ Peter ŠTRELINGER.

ako iné štáty. Toto nie je problém trhu. Chýba nám najmä väčšie sebavedomie. Amerika je vyspelejšia ako Slovensko? Alebo Anglicko, Nemecko, Švédsko atď.? Viete, koľko negramotných ľudí žije napríklad v USA? Pochybnosti vás, najmä tých mladších, spočívajú v tom, že si nedôverujú. Že sa cítia byť malí nie vzrastom! Ak sa z tejto malosti, z tohto hlbokého „predklonu“ dostaneme, či dostanete, potom stratíte komplexy. My Slováci sme totiž nielen Slovania v srdci Európy, ale aj Kelti. Viete o tom, že aj kráľ Artuš bol Kelt? Legendy hovoria, že Artuš založil Anglicko. V Liptove doslova na každom kilometri sa nachádzajú keltské archeologické náleziská, najväčšie je na Havránku, nad priehradou Liptovská Mara. A ja si myslím: ktovie, či aj kráľ Artuš nebol jeden z tých keltských bojovníkov, ktorí sa vydali práve z Liptova spasiť svet – a založiť Anglicko, zachrániť ho vo vojne proti Sasom! Sme potomkovia veľkej, vyspelej kultúry. Kelti stále žijú medzi nami, zmiešali sa so Slovanmi. Ani kresťanstvo na naše územie neprišlo iba s Cyrilom a Metodom, ale dávno predtým. Ešte stále si myslíte, že sme menej vyspelá krajina? Koľko rokov majú USA? Viac ako tristo? A my sme tu v strednej Európe žili dávno pred Kristom. Takže naozaj konečne zodvihnite hlavu! Teraz už chápete, prečo milujem Slovensko? My Slováci nemáme dôvod sa pred nikým ponížiť. Nejaké nepodstatné krátkodobé neúspechy nás predsa nemôžu zraziť na kolena!

Každoročný zápas v tripartite o výšku minimálnej mzdy musí rozhodnúť vláda Vytvárame problém, kde nemusí byť

Každý rok sa o takomto čase v tripartite dohaduje výška minimálnej mzdy na nasledujúci rok. A rozhovory o nej nebvajú ľahké. Aj tentoraz, rovnako ako často v minulosti, sa tripartita nedohodla, a tak konečné rozhodnutie o výške minimálnej mzdy v roku 2017 musí urobiť vláda. Pre tento rok bola uzákonená minimálna mzda v sume 405 eur. Jej zvýšenie nespôsobilu nijaké otrasy v ekonomike a ani nezvýšilo nezamestnanosť, čo sú takmer ustavičné dôvody zamestnávateľov, ktorými argumentujú v boji proti jej zvyšovaniu.

Štefan SAMSON – Foto: www.koz-sr.sk

Zahraničných firiem sa problematika minimálnej mzdy a jej každoročného rastu akoby ani netýkala. Berú to ako samozrejmosť. Veď k nám prišli podnikat' vlastne preto, že v materských krajinách sú náklady na pracovnú silu podstatne vyššie a aj minimálna mzda, ak ju majú zavedenú, je vyššia. Uvádzať príklady o výške minimálnej mzdy povedzme v USA, ale aj u nás v Európe – v Nemecku, vo Francúzku, Švajčiarsku, ani netreba. Je všeobecne známe, že v týchto ekonomicky vyspelých krajinách sú mzdy, platy, disponibilný príjem domácností a s nimi aj minimálne mzdy podstatne vyššie ako u nás. Dosahujú hranicu až šesťdesiatich percent priemernej hrubej mzdy v národnom hospodárstve alebo sú k tejto hranici veľmi blízko.

■ NAŠE PERCENTÁ

Tohoročná výška minimálnej mzdy na Slovensku (405 eur) predstavuje približne okolo štyridsaťpäť percent priemernej hrubej mzdy v hospodárstve Slovenska. Usilím našich odborových zväzov je postupne dosiahnuť svetovou úniu práce odporúčanú 60-percentnú hranicu. Aj krajiny, ktoré nemajú uzákonenú minimálnu mzdu, rešpektujú spoločenský vývoj, ktorý prebieha v hospodárstvach krajín sveta a nepriamo, nie síce cez minimálnu mzdu a jej rast, ale inými nástrojmi v prerozdelení zvyšujú odmenu za najnižšie ohodnocované práce. Trebárs Rakúsko, ktoré nemá minimálnu mzdu,

vo svojom novom zákone určuje, že všetky firmy musia vyplácať zamestnancom minimálne ohodnotenie, ktoré si dohodli odbory zamestnancov so zamestnávateľmi.

Značná časť otázok a problémov okolo minimálnej mzdy je aj u nás jasná. Nediskutujeme o tom, či jej zavedenie je opodstatnené, či jej sociálno-ekonomické aspekty spĺňajú svoje úlohy. Či a do akej miery je v súlade s našim ekonomickým a sociálnym rozvojom. Či jej uplatňovanie pomáha, alebo je brzdom v raste ekonomiky a do akej miery pomáha zlepšeniu životných podmienok pracujúcich. Už sa nehovorí ani o tom, že systémovo nepatrí do trhovej ekonomiky a že ju treba zrušiť. Členovia tripartity už napríklad berú ako samozrejmosť, že keď už máme inštitút minimálnej mzdy, tak je potrebné z času na čas ju aktualizovať, upravovať, obyčajne každoročne zvyšovať vzhľadom na rast výkonnosti ekonomiky, rast miezd v hospodárstve, aj vzhľadom na existujúcu a meniacu sa zamestnanosť i nezamestnanosť.

■ O KOLKO ZVYŠOVAŤ?

Problémom stále ostáva – o koľko minimálnu mzdu zvyšovať? To však je dlhodobější problém a potrvá dovtedy, kým nenájde na zavedení mechanizmu, ktorý by pre naše ekonomicko-sociálne podmienky optimálne nastavoval vzťah minimálnej mzdy k priemernej mzde, berúc do úvahy celý rad interných a externých faktorov a vplyvov.

Nevyjasneným problémom v spojitosti s minimálnou mzdou a jej uplatňovaním je jej diferenciácia podľa regiónov, resp. oblastí a odvetví v hospodárstve. S takýmto návrhom prichádzajú opakovane najmä politici s neoliberalným ekonomickým myslením, ktorí stále veria v neomylnosť trhu a trhových síl. Navrhujú zaviesť regionálnu minimálnu mzdu, ktorá by vychádzala z ich rozdielnej ekonomickej výkonnosti, úrovne nezamestnanosti a bola by odstupňovaná podľa skutočnej výšky mzdy a platov v jednotlivých regiónoch Slovenska. Kto by ju odstupňoval, o tom nehovorí. Trh by to zaiste neurobil, veď v ňom samotnom je v oblasti miezd a platov viac faktorov, ktoré ho v automatickosti konania obmedzujú.

■ ŠEŠŤ ČI OSEM

Rokovania o minimálnej mzde na rok 2017 priniesli popri tradičných postojoch a zvyčajnej atmosfére aj jednu zvláštnosť. Po prvý raz zamestnávatelia nezačali hneď bojom proti jej zvýšeniu, ale sami dali návrh na jej mesačné zvýšenie zo 405 na 430 eur. Návrh predstavuje šesťpercentný rast oproti predchádzajúcemu roku. Tento prístup podnikateľov je potrebné v každom prípade hodnotiť pozitívne. Odborom zastupujúcim zamestnancov sa takéto zvýšenie máli a požadujú osempercentné zvýšenie – na 442,5 eura. Keďže nedošlo ku vzájomnej dohode, konečné rozhodnutie o výške minimál-

nej mzdy na budúci rok urobí vláda. Prítom dohadovanie sa o výške minimálnej mzdy by nemuselo byť každoročným politickým problémom. Chcelo by to však dohodnúť sa v tripartite na tom, aký by mal byť optimálny podiel minimálnej mzdy na priemernej mzde v národnom hospodárstve a zhodnúť sa aj na termíne, kedy by sa mal tento podiel dosiahnuť. Na základe týchto dohôd potom stanoviť percento, o ktoré by sa minimálna mzda každoročne zvyšovala. Po dosiahnutí tohto optimálneho podielu by sa rast minimálnej mzdy odvodzoval percentom rastu priemernej mzdy.

V skutočnosti nie je našim problémom minimálna mzda a jej každoročné zvyšovanie (určovanie), ale to, že naše mzdy a platy sú aj v priemere relatívne nízke, a tým málo stimulujúce pre pracovníkov. Preto niektorí odhadujú pracovať za hranice, preto niektorí nechcú byť zamestnaní a nechcú pracovať, preto niektorí sa radšej uspokojia so sociálnymi dávkami. To, že naša priemerná mzda je nižšia ako v niektorých aj susedných krajinách, aj keď máme vyšší hrubý domáci produkt na jedného obyvateľa, ukazuje, že v hospodárskej politike robíme chyby a že treba viac zefektívniť hospodárenie, ale aj rozdeľovanie toho, čo vytvoríme.

Medzitimulky redakcia
Autor je profesor Ekonomickej
fakulty TU Košice.

POĽNOHOSPODÁRSTVO

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka upozorňuje, že vo Vysokých Tatrách nastáva rozsiahly úbytok vzácnych lesov. Takmer polovica bezzásahového územia je úplne zdevastovaná lykožrútom. Dochádza k erózii pôdy a k vysychaniu vodných zdrojov. Ak sa nezmení prístup, lesy z týchto území na dlhé desaťročia zmiznú.

Lykožrútie vášne

„Viac ako desať rokov sa prizierame, ako nám tatranské lesy doslova zomierajú pred očami. Kvôli invázii podkôrového hmyzu vo vyschnutom mŕtvom lese nastáva erózia pôdy, vysychajú studničky a horské potoky. Nastal čas konať,“ povedala Gabriela Matečná, ministerka pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR. „Efektívne, ekologické a k životnému prostrediu priateľské riešenia máme pritom k dispozícii už desiatky rokov. Príroda to vie vyriešiť aj tak, že v Tatrách zostanú holé skaly, na ktorých už les nebude mať kde rásť.“ Takto varovala slovenskú verejnosť.

Ministerka bude preto iniciovať okružný stôl s odborníkmi z oblastí lesníctva a ochrany životného prostredia. Stratou lesov totiž podľa nej prichádza Slovensko aj o jedinečné kúpele na liečbu dýchacích ciest. Jediný smrek pritom ročne vyprodukuje kyslík pre päťdesiat ľudí.

„Vysokohorské tatranské lesy sú symbolom Slovenska,“ vysvetlila ministerka Matečná. „Chránia svahy pred pôdnu eróziou, regulujú vodné pomery horského prostredia, sú zdrojmi pitnej vody, zmiernujú výkyvy horského počasia a vytvárajú kvalitné ovzdušie. Sú domovom mnohých vzácnych živočíchov a rastlín. Historicky slúžia ľuďom a mali by s nimi žiť v súhre. Aby ich ľudia mohli využívať na relax, turistiku, šport, liečbu.“

Podľa ministerstva pôdohospodárstva problém s lesmi vo Vysokých Tatrách spôsobuje rozdielny pohľad na starostlivosť o chránené územie zo strany ochráncov a lesníkov. Zatiaľ čo ochránci presadzovali pasívny prístup (bezzásahovosť), a to dokonca na celom území TANAP-u, lesníci navrhovali aplikovať citlivú aktívnu diferencovanú ochranu na základe dlhoročných skúseností. Historicky má totiž lesníctvo na Slovensku niekoľkostoročnú históriu a bohaté skúsenosti v boji s lykožrútom.

Zladiť prístupy v ochrane prírody by malo byť cieľom každého rozumného občana Slovenska. Myšlienka okružného stola sa ukazuje ako najefektívnejšia možnosť na zamedzenie reprízy vášni a udalosti, ktoré nastali po katastrofe v Tichej a Kôprovej doline pred rokmi.

Štefan ZLATOŠ

Hospodárske výsledky Slovenskej republiky dovoľujú aj výraznejší mzdový skok Minimálna mzda zamestnávateľov nestraší

Minimálna mzda je sociálno-ekonomická kategória, ktorá hovorí o najnižšej zákonnej mesačnej mzde v prípade, že zamestnanec odpracuje zákonom stanovený mesačný fond pracovného času alebo najnižšej hodinovej sadzby, ktorá patrí zamestnancovi na riadny pracovný pomer na určitý alebo neurčitý čas. Výšku minimálnej mzdy sa na rokovaní sociálnych partnerov doteraz nikdy nepodarilo dohodnúť, preto konečné slovo mala vláda.

Róbert HÖLCZ – Ilustrácia: Andrej MIŠANEK

Zamestnávatelia a odborári sa ani tentoraz nedohodli. Prví navrhujú obyčajne menej, čo zdôvodňujú zvyšovaním nákladov a poklesom ich konkurencieschopnosti, zatiaľ čo druhí chcú viac, pričom argumentujú zvyšovaním produktivity práce a nízkym doterajším ohodnotením. Každoročné zvyšovanie minimálnej mzdy sociálni partneri doteraz nespochybovali, ale rozporné stanoviská napokon vyriešili poslanci v parlamente na návrh vlády. Ten bol z pochopiteľných dôvodov akosi vždy bližšie k návrhu odborárov ako zamestnávateľov. Tohtoročný konečný verdikt o výške minimálnej mzdy v budúcom roku však musí zohľadňovať niektoré osobitosti, ktoré súvisia so súčasnou situáciou na slovenskom trhu práce, s ktorou sme sa doteraz nestretli.

■ TRH PRÁCE

Náš trh práce je dnes poznačený klesajúcou nezamestnanosťou a nedostatkom kvalifikovanej pracovnej sily. Zamestnávatelia sa sťažujú, že nemôžu nájsť dostatok remeselných zručných pracovníkov, ale aj odborníkov z rôznych iných oblastí, a tak sa chýbajúce počty zabezpečujú aj zo zahraničia. Nábor funguje tam, kde sú doteraz nižšie mzdy ako u nás. A tak zvyčajný argument zamestnávateľov, že z dôvodu zvyšovania

minimálnej mzdy budú musieť aj hromadne prepúšťať, akosi neplatí. Práve naopak, v záujme udržania najmä najschopnejších zamestnancov budú musieť mzdy zvyšovať či poskytovať aj ďalšie sociálne benefity.

S niektorými argumentmi zamestnávateľov sa však dá súhlasiť – nízka inflácia s dosahom na stagnujúce tržby, zvyšovanie mzdových nákladov, a teda pokles zisku, a aj nižšie dane do štátneho rozpočtu, a takto by sme mohli pokračovať. Na druhej strane však treba povedať, že vyššia minimálna mzda znamená viac peňazí pre zamest-

fesie s výrazne vyššou priemernou mzdou, ako je celoštátny priemer.

■ SPOJENÉ NÁDOBY

Pre narastajúci domáci a zahraničný dopyt klesá miera nezamestnanosti. V lete už bola pod 9,5 percenta a s jej ďalším poklesom sa počíta po vyradení z evidencie tých uchádzačov o zamestnanie, ktorí od úradov neakceptujú pracovné ponuky. Pokles a výška minimálnej mzdy sú teda spojené nádoby, čoho dôkazom je, že minimálnu mzdu poberá u nás len okolo štyridsaťtisíc zamestnancov. Jej výška platí v celom národnom hospodárstve a každé zvýšenie predstavuje plošnú valorizáciu s dosahom na ekonomiku všetkých účastníkov trhu a napokon aj na verejné financie.

V poslednom čase sa preto vedú medzi sociálnymi partnermi diskusie o zavedení aj sektorovej minimálnej mzdy, ktorej výška by bola v súlade s priemernými mzdami v danom sektore pri súčasnej existencii piatich platobných taríf, pod ktoré by mzda zamestnanca nikdy nemohla klesnúť.

So zavedením sektorovej minimálnej mzdy sa však od budúceho roka nepočíta. Jej doterajšia výška 405 eur predstavuje 46 percent priemernej minimálnej mzdy v EÚ, čo je teda viac ako v Českej republike s priemerom 37 percent, ale menej ako vo Francúzsku s priemerom 61 percent. Právom sme teda zvedaví, ako sa napokon sociálni partneri na jej výške (ne)dohodnú. Preto tak ako vždy napokon rozhodne vláda. Podľa všetkého bude minimálna mzda na Slovensku v roku 2017 vo výške 435 eur.

NA MARGO

Takmer 2 250 základných a viac ako 850 stredných škôl po celom Slovensku opäť otvorilo svoje brány. Po dvojmesačnej prestávke sa znovu začali zapíňať triedy žiakmi, na ktorých už čakali ich triedni učiteľia. Následne sa všetci sústredili zväčša na nádvo-riach svojich škôl, kde zazneli slávnostné prihovory. Školský rok 2016/2017 sa začal 1. septembra 2016, ale na vyučovanie zazvonilo až 5. septembra 2016. Školské vyučovanie v prvom polroku školského roka sa končí 31. januára 2017. Školské vyučovanie v druhom polroku sa začne 1. februára 2017 a skončí 30. júna 2017.

Ďalší nový školský krok

Medzitým sa budú snažiť nielen žiaci a študenti niečo sa naučiť, ale aj ich učiteľia ešte aspoň trochu zlepšiť svoje platové podmienky. Platy učiteľov na základných, stredných a vysokých školách sú od prvého septembra vyššie o šesť percent. Iniciatíva slovenských učiteľov (ISU) však avizuje stupňovaný štrajk, ktorý by sa mal začať 13. septembra, pretože požiadavky štrajkujúcich pedagogických a odborných zamestnancov regionálneho školstva nepovažuje za splnené. Podľa Vladimíra Cermomana z ISU stále trvajú na tom, aby vláda i parlament legislatívnymi opatreniami zabezpečili zvýšenie tarifných plátov všetkých pedagogických a odborných zamestnancov v regionálnom školstve o stoštyridsať eur v tomto roku a o deväťdesiat eur od začiatku roka 2017. Iniciatíva taktiež chce, aby bolo prehodnotené kreditné vzdelávanie učiteľov a navýšené rozpočty ministerstiev školstva a vnútra celkovo o štyristo miliónov eur na odstránenie rozdielov vo vybavenosti škôl.

„My stále bojujeme za tie isté požiadavky, ktoré sú na stole od roku 2012. Ministerstvo školstva doteraz nevyšvetlilo, prečo ich nie je možné splniť,“ argumentuje V. Cermoman. ISU avizuje po ostrom štrajku, ktorý prerušila, stupňovaný štrajk. „Prvý štrajk sme stanovili na 13. septembra a je to symbolický dátum. Práve pred štyrmi rokmi bol jednodňový štrajk, kde sme bojovali za tie isté požiadavky,“ povedal V. Cermoman s tým, že v ten deň sa má vzdelávanie prerušiť na jednu vyučovaciu hodinu. V štrajku chce ISU pokračovať 21. septembra, keď by sa na školách nemalo vyučovať dve hodiny, 29. septembra by sa zas učil nemalo tri vyučovacie hodiny.

Predseda Odborového zväzu pracovníkov školstva a vedy na Slovensku Pavel Ondek povedal, že ich požiadavky sú jasne sformulované v deklarácii zväzu a partnerských organizácií na podporu skvalitňovania podmienok a úrovne vzdelávania a vedy na Slovensku. „Čakáme ešte na termín kolektívneho vyjednávania. Ak by sa uberalo takým smerom, že je nevýhodné a nebudú naplnené naše požiadavky, tak zvolíme mimoriadnu radu zväzu, ktorá prípadne rozhodne o proteste,“ povedal P. Ondek.

Ministerstvo školstva tvrdí, že téma zlepšenia súčasného stavu slovenského školstva by sa nemala zúžiť len na platy učiteľov. V programovom vyhlásení sa vláda zaviazala, za predpokladu realizácie zásadných vnútorných zmien, zvýšiť tarifné platy učiteľov o šesť percent aj v rokoch 2018, 2019 a 2020. Zároveň podotklo, že iniciovalo rokovanie s ministerstvom financií, aby sa platy učiteľov v regionálnom a vo vysokom školstve zvýšili o šesť percent aj od januára 2017.

(rkh)

Riaditeľ Štátneho pedagogického ústavu doc. PhDr. Ľudovít HAJDUK, PhD. Školstvo má viac dbať na hodnotovú orientáciu žiakov

Doc. PhDr. Ľudovít HAJDUK, PhD., vyštudoval učiteľský odbor dejepis – občianska náuka, dizertačnú prácu obhájil v SAV v odbore systematická filozofia a v roku 2012 sa habilitoval na Filozofickej fakulte UKF v Nitre v odbore etika. Ako vysokoškolský učiteľ pôsobil na Filozofickej fakulte UMB v Banskej Bystrici a na Vysoké škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave. Ako prodekan pre vedu a výskum pôsobí na Fakulte masmédií Paneurópskej vysokej školy v Bratislave. Ako hosťujúci profesor pôsobil na vysokej škole Sociálnych vied a vzdelávania v Leirii v Portugalsku, ako hosťujúci docent a vedecký pracovník na Univerzite v Salzburgu, na Univerzite v Cottbuse, absolvoval viaceré zahraničné študijné pobyty (v Aachene v Nemecku, v Moskve na Inštitúte A. S. Puškina a v Katoviciach na Inštitúte filozofie). Vedecky sa orientuje na problematiku manažmentu, metodológie vied, manažérskej etiky, interdisciplinarity v teórii médií a etike médií. Je autorom vedeckých monografií, desiatok odborných vedeckých štúdií, skript a učebných textov. Bol a v súčasnosti stále je aj šéfredaktorom prestížneho časopisu Pedagogická revue, bol členom a podpredsedom poradného orgánu ministra školstva – Kurikulárnej rady pre oblasť kľúčových otázok výchovy a vzdelávania v SR. Druhého mája 2016 ho minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Peter Plavčan vymenoval za riaditeľa Štátneho pedagogického ústavu v Bratislave.

Zhovárala sa Irena BERKOVIČOVÁ – Foto: archív SNN

V Štátnom pedagogickom ústave ste v rokoch 2006 – 2010 pôsobili ako vedecký tajomník, neskôr ako zástupca riaditeľa. Mohli ste sa teda dôkladne oboznámiť s obsahovou náplňou práce tohto pracoviska s celoslovenským dosahom a, samozrejme, sa na tejto práci aj aktívne podieľať. Napriek tomu prekvapilo vás v tejto inštitúcii niečo?

Áno, úprimne. Prekvapili ma kolegovia, ktorých som tam našiel šesť rokov po mojom odchode zo ŠPÚ, potešilo ma to. Vždy ma v dobrom prekvapí a poteší tvorivá a kvalitne odvedená práca, inovatívni kolegovia a úprimní, srdeční ľudia. Veľmi nemilo som však bol prekvapený zanedbanou budovou a knižnicou, ktorú sme formovali počas štyroch rokov môjho pôsobenia. Našiel som ju v dezolátnom stave, veľmi zanedbanom na výskumný ústav. Ale už sa to podarilo našťartovať aj vďaka našej novej knižničke.

Hovoríte o jednom novom „štarte“. Stihli ste už za štyri mesiace v pozícii riaditeľa ŠPÚ našťartovať a rozbehnúť aj iné výstupy?

Dokončili sme inovovaný Štátny vzdelávací program pre materské školy, získali sme medzinárodný projekt ERASMUS + pre inkluzívne vzdelávanie, na ktorom budeme spolupracovať s Karlovou univerzitou a Nansen Inštitútom v Nórsku. Dostaneme na to vyše dvestotridsaťtisíc eur, čo sú nemalé peniaze, a mohli by sme nimi koncepcie zastrešiť na isté obdobie časť odborných zamestnancov. Takisto sme sa stali partnermi prestížneho medzinárodného projektu spolu s Grékmi, Talianmi a Čechmi. Získali sme grant na projekt Vzdelávanie učiteľov k inklúzii detí cudzincov v rámci programu Erasmus+, kde sme partnermi spolu s Asociáciou C.E.M.E.A. Neapol z Talianska a s Prvým všeobecným lýceom z Grécka. Hlavným koordinátorom projektu je Národný inštitút pre ďalšie vzdelávanie v Českej republike. Nuž a napokon, čo považujem tiež za veľmi dôležité, pred pár dňami sme sa dohodli s predsedom Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí pánom Jánom Varšom, že naše inštitúcie budú spolupracovať na tom, aby sme našim krajanom v zahraničí, ktorí chcú zostať Slovákami a zachovať si materinský jazyk, zvyky a tradície svojich predkov, spoločne pomáhali pri vyučovaní a udržiavaní slovenského jazyka.

V súčasnosti je v móde, že po výmene politickej garnitúry sa mení aj zostava spolupracovníkov. Týka sa to aj inštitúcie, ktorú riadite?

Nie je to môj štýl. Viem, a chcem spolupracovať s každým, kto odvádza kvalitnú prácu a zodpovedne si plní svoje úlohy, či pracuje na pozícii odborného zamestnanca,

alebo na dohodu. Väčšinou spolupracujeme s odborníkmi z praxe, priamo zo škôl, s odborníkmi z vysokých škôl, ktorí chcú napíňať tie úlohy, ktoré ŠPÚ má zo zákona, z kontraktu s ministerstvom školstva, ale prichádza aj s nápadmi ako našu prácu na prospech školstva zefektívniť či zoptimalizovať, zlepšiť.

V čom konkrétne má spočívať zefektívnenie školstva, aby naši žiaci dosahovali v medzinárodných meraniach nadpriemerné výsledky, ako napríklad Fini a iné európske štáty?

Keďže na samotné výsledky vplyva veľa faktorov, budeme sa usilovať ovplyvniť tie, na ktoré má Štátny pedagogický ústav dosah. Budeme najmä pravidelne vyhodnocovať kurikulum, zameriame sa na kontakt so školami a s praxou, na zabezpečenie modernizácie školstva na základe výsledkov experimentálnych overovaní, zahraničných skúseností a veľkú pozornosť budeme venovať praktickej pomoci školám.

Jednoznačne budeme musieť nastaviť niektoré rozvojové projekty cielenejšie smerom k čitateľskej, matematickej a prírodovednej gramotnosti v rozvoji obsahu vzdelávania.

Znamená to, povedzme, že štát by mal menej vstupovať do obsahu vzdelávania a viac priestoru by mali mať napríklad školy a učiteľia?

Myslím si, že optimálna by bola syntéza toho, čo vyžaduje štát, s tým, čo potrebujú školy. Obsah vzdelávania je dôležitým nástrojom rozvoja kultúry spoločnosti, preto by mal do tohto procesu vstupovať v takej miere, v akej mu záleží na vzdelanosti, a teda aj na budúcnosti súčasnej a ďalších generácií. Školy by zasa mali prispieť vytváraním programov založených na svojich tradíciách, regionálnych špecifikách, flexibilne reagovať na potreby trhu práce v regióne a podľa toho aktualizovať svoj vzdelávací program. Sloboda pre školy je daná disponibilnými hodinami a slobodou tvorivosti učiteľa, žiaka a možnosťami, ktoré dáva didaktika.

Docent Ľudovít HAJDUK

Niektorí učiteľia, ale aj žiaci a rodičia sa sťažujú na to, že v školách sa učí príliš veľa zbytočnosti, že systém vzdelávania je priveľmi encyklopedický a ponúka málo príležitostí na rozvoj tvorivého myslenia. Stotožňujete sa s týmto názorom?

Často je to iba subjektívny pocit, napokon je na učiteľoch, čo z učiva vynechajú alebo za čo ho zamenia v rámci možnosti, ktoré sú na to stanovené. V učive by vždy mali byť definované najmä ciele. Tým nechcem povedať, že netreba permanentne vyhodnocovať, čo je potrebné a čo nadbytočné v obsahových a výkonových štandardoch a vo vyučovacích predmetoch. Lenže vyhovieť každému sa nedá, preto je to zložitý proces.

V súčasnosti však vidím najväčší problém v školstve vo výchovnej zložke. Treba posilniť výchovný proces v školách, pričom je potrebné zamerať sa najmä na hodnotovú orientáciu žiakov. Deti vidia mnoho negatívnych príkladov. Treba im vedieť vysvetliť, ktoré sú morálne hodnoty, prečo ich treba uprednostniť, vysvetliť, čo je zlo, násilie, nepravosť, intolerancia, prečo to majú odsúdiť.

Učebnice, povinná literatúra, príručky, pracovné zošity – tam je veľa informácií, ale vysvetliť, preta- viť do žiaka ich môže len učiteľ svojou charizmou, svojou osobnosťou, láskavosťou, ochetou, svojim prístupom a vhodnými metódami, ktoré si zvolí v interakcii so žiakom.

Učiteľia v školách s maďarským vyučovacím jazykom sa sťažujú, že majú výrazne menej disponibilných hodín a hodín materinského jazyka v porovnaní so žiakmi v slovenských školách. Objavujú sa dokonca požiadavky, aby sa deti z menšinového prostredia učili slovenčinu ako cudzí jazyk. Súhlasíte s tým?

Určite nie. Slovenský jazyk je v zmysle ústavy štátnym jazykom a našou povinnosťou je zabezpečiť jeho znalosť pre národnostné menšiny na úrovni, akú môže dosiahnuť príslušník väčšinového obyvateľstva na Slovensku. Treba pritom myslieť na praktický život, na to, aby sa absolventi škôl uplatnili čo najlepšie v praxi, najmä vo svojej vlasti na Slovensku, a na to potrebujú dokonale ovládať štátny jazyk. Aj preto nemôžeme znížiť počet hodín slovenčiny. Samozrejme, nikto nijakému príslušníkovi národnostnej menšiny neberie právo na dokonalú znalosť materinského jazyka. Tam dokonca vidím priestor na zvýšenie počtu hodín jazyka národnostnej menšiny.

Mala by sa, podľa vás, učebnicová politika otvoriť trhu?

V Programovom vyhlásení vlády je uvedené, že postupne sa v regionálnom školstve umožní výber z viacerých druhov učebníc. Budú však musieť vyhovieť národným a náročným obsahovým kritériám, ktoré má učebnica spĺňať.

Literárne múzeum SNK opatruje tristo pamiatok na S. H. Vajanského

Do diela vložil celú dušu, bôle i radosti

Mária RAPOŠOVÁ – Foto: SNK

Od smrti publicistu, literárneho kritika i politika Svetozára Hurbana Vajanského, syna štúrovca Jozefa Miloslava, uplynulo 17. augusta 2016 sto rokov. Jeho súčasníci ho vnímali ako jednu z najvýznamnejších osobností slovenských národných dejín. Zvlášť tí, ktorí sa zišli v deň jeho pohrebu na Národnom cintoríne v Martine. Bolo im ťažko, pretože všetko, za čo bojovali, o čom Vajanský písal i za čo trpel na súdoch i vo väzeniach, ukazovalo sa márne. Národnostný útlak nepoľavoval a pesimizmus zväčšovala aj prvá svetová vojna. Slováci v nej hynuli za cudzie záujmy, a to nielen na frontoch, ale aj v zázemí – ženy, deti a starci – od biedy, aj duchovne a kultúrne. A predsa sa onedlho ukázalo, že v ten smutný augustový deň pochovali Slováci iba zodratú telesnú schránku jedného národovca, kým jeho celoživotné snahy – to, k čomu burcoval ostatných Slovákov – prežili.

Niektoré inštitúcie – Matica slovenská, Literárne múzeum Slovenskej národnej knižnice a Národný biografický ústav SNK pripravili pri príležitosti jubilea Vajanského viaceré podujatia Roka Svetozára Hurbana Vajanského. Medzi nimi Biografický ústav aj konferenciu, ktorá sa má konať začiatkom októbra v Literárnom múzeu Slovenskej národnej knižnice v Martine.

Na konferencii bude reč okrem iného aj o pamiatkach na spisovateľa, ktoré sa nachádzajú v najstaršej

ktorou bol viazaný podbradok môjho drahého nebohého Svetuška – má sa upotrebiť i u mňa...“ Jej želanie sa však neuskutočnilo, lebo neumrela v Martine. Na tom istom papieri bolo neskôr dopísané rukou dcéry manželov Svetozára a Idy Hurbanovcov – Vierou Markovičovou, že matka umrela v Sliachi, preto jej žiadosť nemohli vyplniť. Ida prežila manžela o štyri roky. Jej ostatky previezli do Martina a pochovali k manželovým na Národnom cintoríne. Dnes sa nad ich hrobmi nachádza pomník,

bola ušitá z tenkej bielej bavlnenej látky, obrúbená na golieri, na manžetách rukávov aj okolo rozopínania pod hrdlom ozdobným, strojom vyšívaným pásikom s jemným červeným ornamentom.

Až raritná je tretia pamiatka. Sú to dva kusy steny, pri ktorej stála smrtná posteľ Vajanského. Dom s Vajanského izbou dávno zvalali. Stál na terajšom Vajanského námestí, neďaleko domu Viliama Paulinyho-Tótha. Oba zbúrali v časoch socialistického budovateľského nadšenia,

Hurbanov pôsobivý portrét od maliara Milana Tomku Mitrovského.

V Martine pôsobil v rokoch 1876 – 1916.“

Historicky citiaci nadšenci zachránili pri búraní Vajanského domu dva kusy steny s vakovkou, ktoré dali uložiť do fondov Literárneho múzea, pretože na nich ostali rukopisné stopy po spisovateľovi. Aby sa krehké kusy nerozsyпали, upevnili ich do kovových rámov. Veľkosť každého z nich je približne rovnaká – čosi vyše štvorcového metra.

■ ZÁPISKY ZO STIEN

O Vajanskom bolo známe, že náhle inšpirácie si zapisoval hocikde – aj na steny. Jeho súčasník Pavol Halaša nám zanechal písomné svedectvo o vtipných, ale aj smutných veršičkách, ktoré si Vajanský zapísal na stenu verandy, keď trpel turčianskymi chladnými letami. Povedzme:

Či ste už novinu čuli?

Zamrzli dvaja Turčania v júli.

A to je novina dáka?

Všetkých nás taká smrť čaká.

K zápisom na múroch izby sa

Halaša asi nedostal. Ktovie, či by bol z nich čosi odpísal. Teraz sú to už obdraté, opadané, len slabo dešifrovateľné torzá. Odcitujeme časť z Vajanského mysliteľských starostí o náš národ a literatúru, ktoré napísal v neskorej starobe. Možno nie na stenu, ale dá sa to považovať za jeho predsmrtné bilancovanie, teda za jeho spisovateľský závet plný úzkosti a pochybností o hodnote vykonaného diela:

„... či moje diela, do ktorých som vložil celú dušu, bôle a radosti celého života, zavejú dobrým duchom do našej literatúry, či pozdvihnú, obodria a oplodnia ju k väčším, dokonalejším dielam, ktoré by pomáhali slovenskému národu povzniesť sa k vyššiemu, duchovne slobodnému a samostatnému... životu?“ (Zo Súborného diela Svetozára Hurbana Vajanského, 1907 – 1913.)

Aj ďalšie múzejné pamiatky na spisovateľa sú zaujímavé. Všetkých – aj s textovými – sa v Literárnom múzeu SNK nachádza vyše tristo.

Šatka s odkazom od manželky Idy.

Smrtná košeľa S. H. Vajanského.

■ ČIERNÁ ŠATKA

Vzácnou zachovanou posmrtnou muzeáliou je čierna šatka. O nej sa patrí napísať ako o prvej, pretože keď Vajanský umrel, manželka Ida mu ňou podľa starého zvyku podviazala bradu, aby mu tvár nestuhla s otvorenými ústami. V deň pohrebu pred uzavretím truhly šatku sňala, poskladala do úzkeho pásu a starostlivo zabalila do papiera. Na ten papier vlastnoručne napísala: „Šatka,

postavený podľa návrhu architekta Dušana Jurkoviča.

■ VYŠÍVANÁ KOŠEĽA

Druhou pamiatkou, bezprostredne sa viažucou na smrť Vajanského, je košeľa, v ktorej umrel. V tých časoch mnohí slovenskí národovci, aj keď boli zámožnejší (podnikatelia, úradníci či intelektuáli), nosili s hrdosťou ľudovo vyšívané košele. Ba ako vidno u Vajanského, zdobili vyšívkami aj pyžamové košele. Vajanského smrtná košeľa

keď sa mesto rozhodlo vytvoriť v tom priestore rozľahlú, spolovice dláždenú a spolovice parkovú plochu. Vytvorené námestie nazvali podľa majiteľa zničeného domu, smelého obrancu práv Slovákov – Vajanského námestím. Neskôr v južnej časti námestia na trávniku osadili pamätnú tabuľu, ktorá sa tam nachádza dodnes. Možno na nej čítať: „Tu stál dom S. Hurbana Vajanského, redaktora, literárneho kritika a spisovateľa, významného dejateľa nášho kultúrneho a národného života.“

O okamihoch, keď si srdce postaví hlavu a aj hercovi zlyháva hlas

Divadelná nekonečná, trvalá láska

Text a foto: Dušan MIKOLAJ

S menom herca a režiséra Martina KOLESÁRA sa už nestretávame často. O to väčší sa žiada pripomenúť, že na scénach profesionálnych divadiel v Bratislave, Považskej Bystrici, Žiline a v Martine pôsobil vyše štyri desaťročia. Naštudoval v nich viac ako stovku hereckých postáv, režíroval šesťnásť predstavení a získal za ne viaceré ocenenia. Osobitnou kapitolou v jeho živote bola spolupráca s pätnástimi ochotníckymi divadelnými súbormi.

Na jeho citlivý prístup a priateľstvo doteraz s úctou a vďačnosťou spomínajú najmä na Kysuciach. Bolo to v čase jeho pôsobenia v Martine, odkiaľ cestoval za aktívnymi divadelníkmi do Čadce, Rakovej či Staškova ochotne celé dve desaťročia.

■ REŽÍROVANIE V ČADCI

Intenzívne spolupracoval najmä s členmi Divadelného súboru Jána Palárika v Čadci. V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch uplynulého storočia naštudoval s nimi pätnásť divadelných hier a rozprávok a nenahraditeľnou mierou sa pričínil o to, že medzi ochotníckymi súbormi sa prepracovali do najvyššej národnej kategórie. Nebývali to príležitostné návštevy, pri študovaní nových hier prichádzal Martin Kolesár každý týždeň, aby spoločne dovedli inscenácie do čo najpríťažlivejšej výslednej podoby. K najúspešnejším čadčianskym inscenáciám patrili predlohy hier Ivana Bukovčana Kým kohút nezaspieva, Súhvezdie draka Jána Soloviča, Dvaja Júliusa Barča-Ivana, Na brehu priezračnej

Martin KOLESÁR zanechal na doskách slovenských divadiel hlbokú tvorivú brázdú.

rieky (dielo Rudolfa Jašíka z dramatisoval Anton Kret) a Slučka pre dvoch alebo domáca šibenica Ivana Bukovčana. Získali za ne ocenenia na významných celoštátnych prehliadkach, reprezentovali nimi Slovensko v zahraničí.

■ UČITEĽ I PORADCA

Mnohí kysuckí divadelníci doteraz spomínajú na Kolesárovo užitočné rady, na jeho trpezlivosť, schopnosť preniesť svoje umelecké videnie do sviežich scénických detailov. Vychádzal z vlastných pro-

fesionálnych skúseností, podopieral ich priateľským prístupom, zmyslom pre humor. V hercoch objavoval charakterové vlastnosti, ich talent rozvíjal v konkrétnych divadelných rolách, viedol ich k precíznosti a k jedinečným výkonom. Pre viacerých sa stal „nezameniteľným učiteľom a poradcom aj vo veciach osobného života“, takže pevné osobné vzťahy pretrvávajú do súčasnosti.

Sympaticky až dojímavý sa prejavil pri tohtoročnom deväťdesiatom výročí čadčianskeho Divadelného súboru Jána Palárika. Martin Kolesár je iba o dva roky „mladší“, na svojom „vekovom konte“ má zapísaných osemdesiatosem rokov. Keďže sa na jubilejných oslavách na Kysuciach nemohol zúčastniť osobne, Kysučanky a Kysučania sa jednu letnú sobotu vybrali za ním do Bratislavy, kde žije už pätnásť rokov. Ako je tam hore na severe zvykom, neprišli s prázdnyimi rukami ani s formálnym gratulačným potľapkávaním. Spoľahlivá zostava organizátoriek kultúrnych podujatí mu k jeho terajšiemu domovu priniesla z Čadce pozdrav, ktorý rezonoval tak, akoby sa dial rovno na Kysuciach.

■ ZVÍTANIE S MAROŠKOM

S Maroškom (ako Kolesára dôverne nazývajú jeho blízki spolupracovníci a priatelia) a jeho rodinne najbližšími sa stretli v divadle Ludus, aby na jednej z nosných scén v hlavnom meste Slovenska pripravili program, aký celé desaťročia vnútorne i prakticky ladí s jeho profesionálnou prácou, nepredstieranou

ochotou, spolupatričnosťou s ľudmi príbuzných záujmov. Posadil sa v hľadisku do predného radu, aby si pozrel najčerstvejšie naštudovanú inscenáciu čadčianskych „palárikovcov“ – Stodolovo klasického Jožka Púčika a jeho kariéru, aktualizovaného na našské spoločenské pomery.

Čo nasledovalo po predstavení, to by mohlo byť začiatkom jednej z mnohých a mnohorakých kronikárskych či odborných kapitol kultúry Kysúc, povedzme od polovice minulého storočia s perspektívami na otvorené pokračovania.

Ako neďávna návšteva Kysučanov zapôsobila na Martina Kolesára, o tom po skončení divadelného predstavenia na jednej zo svojich osobne blízkych divadelných scén nespustil dlhú tirádu. Ba pri poďakovaní za prejavenú pozornosť a úprimný záujem sa mu reč celkom zadrhla. Nespôsobil to, žeby nebodaj zabudol text, ako sa to hercom občas stáva. On si vo svojej pamäti prirodzene i láskyplne uchováva mená mnohých, s ktorými sa na Kysuciach stretával, ochotne si spomína na „hry a obsadenia“ svojich tamojších režisérskych inscenácií, na osobné vzťahy či verejné udalosti. Ibaže v tej nekonečne plynúcej láske k divadlu si pri podobných stretnutiach niekedy „postaví hlavu“ ľudské srdce. Nečakané sa z neho začne hrnúť toľko vnútorných citov, že aj jazyk trénuvaný desaťročiami nevie zrazu zavibrovať celkom prvé slovíčko. A tak – hanba-nehánba – za skúseného muža to odbavia jeho oči.

Poslední žiaci povstaleckej obchodnej akadémie v Martine píšú SNN

Pri začiatku školskej Matice bol Stanislav Mečiar

Pavol POLLÁK, Ján SOMORA, Slavo VESELÝ – Foto: archív autorov

V decembri 1945 dostalo vedenie továrne Slovenka, účtovnej spoločnosti, list so žiadosťou o pomoc pre chudobných študentov. Zostavil ho za školskú radu pred Vianocami 1945 odoslal Pavol Pollák. V liste „úctive prosí o uvoľnenie 84 párov ponožiek pre chudobných žiakov Obchodnej akadémie v Turčianskom Sv. Martine“.

„Viac ako 300 cezpoľných žiakov dochádza do školy peši z obcí Valča, Bystrica, Sklabiňa a vlakom z ďalších trinástich obcí od Čadce, Krásna nad Kysucou, Zákopčia, Turzovky až po Ľubochňu a Ružomberok či Vrútky, Sučany a Žilinu. Stav obuvi a pančúch našich žiakov je skutočne pofutovania hodný, školská samospráva vybrala tých najbiednejších a predkladá vám ich menoslov. Odvolávame sa na profesorský zbor, ktorému ste takúto pomoc poskytli, hoci pomery nášho ziačtva sú o moc horšie.“

Táto senzáčná pohľadnica do predvianočného Turca je ešte dnes v živej pamäti troch autorov listu, ktorý dostala redakcia SNN. Je to o škole, ktorá zohrala v stredoškolskom hnutí poprednú úlohu – Martinskej obchodnej akadémii.

Tento rok si študenti povstaleckej obchodnej akadémie pripomínajú sedemdesiate výročie ukončenia štúdia v roku 1946. Slávnostne v júni 1946 zmaturovalo štyridsaťsedem absolventov, potom sa každých desať rokov stretávali. No posledné stretnutie bolo v roku 2006. Prišli už len trinásť a dnes zo všetkých žijú už len traja – Pavol Pollák, Ján Somora a Slavo Veselý,

Povstalecká generácia študentov Obchodnej akadémie v Turčianskom Svätom Martine.

ktorí pre matičný týždenník napísali spomienky.

■ OBEŤ POD STREČNOM

Osobitne si zaspomínali na tých, ktorí neprežili Slovenské národné povstanie. Na ňom sa aktívne zúčastnilo vyše pätnásť študentov, bojovali v partizánskych oddieloch, niektorí zahynuli v boji, iní boli zranení či v zajatí, ako Ján Siakel, Anton Marček, Ján Ondřík, Erik

Tomanica, Miroslav Kmeť, Mojmir Reichardt, Ľudovít Bahurínský, Alexander Gajdošík a Bohuš Šalma.

Profesor Ladislav Dzurányi, stredoškolský profesor tejto školy, básnik, prekladateľ z anglického a z francúzskeho jazyka. Zahynul pod hradom Strečno vo francúzskom partizánskom oddiele kapitána de Lannuriena 31. augusta 1944 ako prvá obeť bojov na tomto úseku SNP.

Prečo sa však žiaci školy dožadovali od súkromnej spoločnosti ponožiek? Nebolo to len v rámci charity pre chudobných. Traja dnes žijúci študenti martinskej akadémie vtedy zorganizovali brigádu v Ľubochňanskej doline, dva týždne pripravovali drevo, spúšťali ho z kopcov ríznymi dolu do doliny. Premenili sa na dva týždne na drevorubačov, bolo ich tam dvadsaťpäť, oblečenie dostalo zabrať. Išlo o to, aby sa dalo čím kúriť v zime, ale aj to len každý druhý deň, dreva bolo vyše sto kubíkov. Lenže v hospodársky rozvrátených pomeroch zimy 1946 to nebolo jednoduché. Na Povereníctve výživy v Bratislave si museli vybaviť osobitné povolenie pre brigádnikov, od lesnej správy povolenie na výrub a odpredaj dreva, na povereníctve zdravotníctva v Bratislave ubytovanie v niektorom zariadení zdravotnej správy Ľubochňanských kúpeľov, o ktorých teraz s takým zápalom na stránkach SNN píše spisovateľ Peter Štrelinger. Potom ešte od vojenskej správy dostali vojenského kuchára a urobili medzi sebou zbierku na odvoz dreva do Turčianskeho Svätého Martina, pretože škola peniaze nemala, no bola to vlastná záloha, lebo škola napokon peniaze neskôršie vrátila. Dnes by sme povedali, že to bol manažérsky výkon. Nečudo, že traja ešte dnes žijú a čulí maturanti z roku 1946 si na to tak živo spomínajú.

■ SEDEM DESAŤROČÍ

Dnes pri sedemdesiatom výročí ukončenia školy v roku 1946 si vtedajší študenti pripomínajú, ako to vlastne vtedy vnímali, veď boli už povstaleckou generáciou, ale celé vojnové obdobie je dodnes veľmi zaujímavé. Keď skončili školu po rokoch vojnového obdobia, bol katastrofálny nedostatok uhlia, väčšina škôl na Slovensku bola zatvorená, bolo len málo škôl, kde sa učilo, a aj to každý druhý týždeň, nemecká armáda pri ústupe všetko zničila, aby zanechala Slovensko hospodársky úplne rozvrátené. Nefungovala doprava, Slovensko bolo podľa ich spomienok v medzinárodnom porovnaní zničené väčšmi ako susedné Maďarsko, Poľsko, Rakúsko či Francúzsko a Taliansko, mnoho ľudových a meštianskych škôl a budov stredných a odborných škôl bolo zničených či poškodených. Aj príbeh martinskej školy a tých, čo sa nedožili radostného obdobia prvej slávnostnej maturity v roku 1946, patrí do poučenia dejín. Dnes ešte žijúci traja pamätníci napriek všetkej ťažobe rokov vojny a povojnových rokov spomínajú na ne ako predsa len na najkrajšie obdobie ich života.

Zo spomienok P. Polláka, J. Somoru a S. Veselého spracoval ddk.

Bez matičných vizionárov ako Jozef CINCÍK by nebolo ani národnej knižnice

Nemáme kráľovské koruny, ale máme poklady ducha

Peter CABADAJ – Foto: archív SNN

Začiatkom mája uplynulo sedemdesiatpäť rokov od konštituovania spolky Slovenskej národnej knižnice (SNK), ktorá vznikla v lone Matice slovenskej. Keďže dnešná SNK sa k svojej predchodkyňi nehási a na spomenuté jubileum nereagovala, matičný týždenník chce priblížiť pozadie úsilí o založenie národnej bibliotéky. Ústrednou postavou nasledujúcich riadkov je niekdajší tajomník umeleckých odborov MS Jozef G. Cincík, ktorého dvadsiate piate výročie úmrtia si pripomenieme začiatkom budúceho roka.

Pri komplexnejšom pohľade na vývin myšlienky Slovenskej národnej knižnice môžeme vystopovať viacero pozoruhodných momentov, v ktorých sa zrkadlia nielen historické peripetie nášho národa, ale aj zakomplexovanosť či obmedzenosť jeho politických špičiek. Zároveň ide o učebnicový príklad toho, čo pre všestranné kultúrne a duchovné povznesenie spoločnosti boli schopní a ochotní urobiť slovenskí vzdelanci, povedzme, v druhej polovici tridsiatych a začiatkom štyridsiatych rokov minulého storočia. Tu máme na mysli najmä rozhladených činovníkov MS, ktorí sa usilovali vlastnou všestrannou činnosťou prekonať rôzne dobové obmedzenia a stereotypy. Ich uvažovanie smerovalo k tomu, aby sa vtedajšie Slovensko mohlo dôstojným spôsobom etablovať v medzinárodnom kultúrnom a vedeckom kontexte. Služi teda ku cti mužom, ktorí kriesili pred sedemdesiatimi piatimi rokmi myšlienku SNK, že hľadali moderné spôsoby, ako pretaviť svoje zábery a celkovú kultúrnu klímu vtedajšieho Turčianskeho Svätého Martina do významného nadčasového projektu.

■ PREMYSLÉNÝ POSTUP

Od roku 1936 sa na rozličných fórach nastoľovala čoraz naliehavejšie požiadavka organického zacomponovania národnej knižnice do štruktúr súčasného kultúrneho života.

Táto opodstatnená a do detailov premyslená iniciatíva vyšla z matičného prostredia

(F. Hrušovský, J. C. Hronský, A. A. Baník, S. Mečiar, J. Cincík, J. Marták, K. K. Geraldini). Pri príležitosti dvadsiateho výročia vzniku

ČSR (1938) sa reálne uvažovalo o výstavbe budovy SNK podľa projektu tajomníka Umeleckého odboru MS, síce mladého, ale všeobecne uznávaného výtvarníka, kunsthistorika a manažéra Jozefa Cincíka. Osud vypísanej celonárodnej zbierky na postavenie budovy a jej neslávny koniec predstavuje námiet na osobitný príspevok... Faktom však ostáva, že Cincíkove návrhy na architektonické riešenie budovy a areálu SNK vydávajú jednoznačné svedectvo o serióznych zámeroch vtedajšej matičnej garnitúry mať samostatnú modernú národnú bibliotéku. Zároveň platí konštatácia, že práve neúnavný a činorodý Cincík bol tou osobnosťou, ktorá svojimi návrhmi dala konkrétnu tvár myšlienke SNK. Na tom nič nemôže zmeniť ani skutočnosť, že tieto návrhy sa, žiaľ, nikdy neuskutočnili...

Okrem prípravy projektovej dokumentácie na postavenie budovy knižnice sa Cincík venoval aj ďalším dôležitým otázkam, ktoré priamo súviseli s činnosťou vrcholnej národnej knižničnej ustanovizne. Svedčia o tom viaceré jeho pozoruhodné príspevky v dobových (prevažne matičných) periodikách. Za všetky pripomenieme text uverejnený začiatkom roku 1941 na stránkach časopisu Slovensko, vydávanom MS. Išlo o zásadný článok pod názvom Národná knižnica v slovenskom organizme. Osobitnú pozornosť v ňom autor venoval výberu sídla bibliotéky, pričom ponúkol viacero argumentov na podporu idey, aby jej sídlo bolo práve v Martine.

„Preto je len logické a zdravé, aby myšlienka uskutočnenia stavby

Národnej knižnice slovenskej stala sa skutkom v ústredne položenom, prírodnom, horskom venci Turca, v tradičnom „meste slovenskej národnej kultúry a knihy“ – v Turčianskom Sv. Martine.“

Nákresy zamýšľanej knižnice.

Vzápätí Cincík konštatuje, že „my, ktorí sa už od roku 1936 zaoberáme myšlienkou uskutočnenia výstavby Národnej knižnice slovenskej, pokladali sme si za akúsi povinnosť vysloviť tieto myšlienky i v takomto vzťahu, hoci už po nejednom zapadnutom ideovom náčrtku a zmarenom pláne na uskutočnenie návrhu. Sme síce presvedčení, že najviac nás budú budúci posudzovať podľa skutkov, no budú nás brať na vážky nielen na základe našich uskutočnených plánov, ale aj na základe plánov, snáh, myšlienok a dobromyseľných predsavzatí položených na papier, hoci aj neuskutočniteľných. Tie síce pre hmotné a časové prekážky (neväzajúce v nás) zapadli v archívoch alebo na úradných stoloch, ale o ktorých sme vydali svedectvo.“

Všestranný tvorca Jozef CINCÍK.

Pri hľadaní serióznej argumentačnej bázy na obhajobu sídla SNK skúmal Cincík aj modely fungovania vrcholných kultúrnych a vedeckých ustanovizní v zahraničí. Interesoval sa, aké cesty riešenia tam hľadajú a najmä ako zverili mestám významné celoštátne funkcie. Použil príklad Nemecka, kde mestom knihy bolo Lipsko, mestom ocele Essen, mestom umenia Mnichov... Na základe toho usúdil, že prečo by Slováci nemohli považovať Trenčín za „mesto odevu“, Liptovský Svätý Mikuláš za „mesto slovenského remeňa“, Nitru za „mesto slovenskej histórie“, Baťovany za „mesto slovenskej obuvi“, Kremnicu za „mesto turistiky a zdravia“, Podbrezovú za „mesto slovenskej ocele“...

■ NEDOSTATOK PEŇAZÍ

Osobitne Cincíka zaujala myšlienka decentralizácie hospodárskeho a kultúrneho života, pričom v tomto prípade, napríklad, na podporu svojich snáh analyzoval aj demografické údaje... Na inom mieste Cincík pripomína, že hoci Slováci nemajú kráľovské koruny, majú poklady ducha. Tie sa, ako uvádza, „ukladajú v knihách, rukopisoch, dokumentoch, listinách, obrazoch...“. Preto keď načrtáva ideový model národnej knižnice, vychádza z predstáv svojich matičných kole-

gov a priateľov. Čiže malo by ísť o národnú knižnicu spojenú s archívom, „bibliografickou ustanovizňou a vybavenú špeciálnymi sieňami, požičovňami, laboratóriami atď. Všetko tak, ako vyžaduje nerušené, uľahčené štúdium novodobe a obrana proti nástrahám života, prírodným i časovým“.

Samozrejme, J. Cincík sa nemožno vyhnuť kardinálnemu problému v súvislosti s postavením budovy, a tým bol nedostatok finančných prostriedkov. Po predchádzajúcich skúsenostiach sa pozerá veľmi skepticky na štedrosť a ochoť Slovákov, ako aj ich štátnych inštitúcií finančne príspeť na stavbu budovy pre národnú knižnicu. Za seba a svojich kolegov sľubuje, že v záujme a v prospech SNK budú vytrvalo pracovať i v budúcnosti. Súčasne s tým si dobre uvedomoval, že sa bude od nich okrem duševnej práce vyžadovať tiež práca, ktorá „z hľadiska rozvinutosti administratívno-hospodárskeho života by im už patriť nemala“. Vzápätí uvádza, že by na nej mali „participovať napríklad hospodári, finanční a ďalší účinkujúci v tele slovenského národa“.

V závere svojho príspevku Cincík konštatuje: „Nuž takto stojí uskutočnenie myšlienky Slovenskej národnej knižnice v slovenskom organizme v časoch, keď sebe vládeme, seba zdaňujeme, seba staviame a seba dávame.“ (Pre objektivnosť treba doplniť, že autor textu sa na niektorých miestach nevyhol súvetskému ideologickému klíšu, najmä pokiaľ ide o vzťah k Nemecku.)

Spolková Slovenská národná knižnica s definitívnou platnosťou vznikla 1. mája 1941.

Na jej ustanovujúcom valnom zhromaždení v budove Advokátskej komory v Turčianskom Svätom Martine boli schválené stanovy a vytýčené najbližšie i dlhodobšie ciele a zábery.

Aj na pozadí osobnostného vkladu Jozefa Cincíka možno vierohodne dokumentovať, že zložitý zápas o konštituovanie národnej bibliotéky predstavuje svedectvo o konkrétnom matičnom a celonárodnom časopriestore so všetkými jeho kladmi, ale i negatívami, protirečnými a paradoxmi.

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

**Nebojme
sa konečne
pravdy**

Na pohrebe vzácneho národovca, arcibiskupa Dominika Hrušovského odznali zhruba pred mesiacom v jeho rodnej Mani cenné slová viacerých, ktorí sa s touto duchovnou osobnosťou Slovenska lúčili. Kardinál Jozef Tomko, ktorý ho dobre poznal, ved' popri inom stáli pri zrode dnes už Pápežského slovenského kolégia sv. Cyrila a Metoda v Ríme, okrem iného povedal, že „my Slováci máme svojich duchovných veľikánov. Ale ťažko ich poznávame a uznávame“. A svoju reč uzavrel takto: „Slováci, nezabúdajte! Niet pochybností, že sú to slová nanajvýš aktuálne.“

Keď naši vzácní matičiari z Marianky s podporou Slovákov z Ameriky, ale aj obce Marianka, Matice slovenskej i sponzorov, z ktorých osobitne pripomenieme rodinu Šimona Ondruša, známeho nášho jazykovedca, opravili roky chátrajúci pomník Jozefa Závodského, katolíckeho kňaza, ktorý sa narodil v Sotíne a za svoje národné presvedčenie bol v rokoch 1914 – 1916 aj väznený len za proslovenský výrok, spomenul som si na kardinálove slová. Veru, koľko len je zabudnutých a zabúdajúcich našich duchovných vodcov! Jozef Závodský umrel ako sedemdesiatročný v roku 1940, náhrobník od sochára Jozefa Pospíšila v náklade tridsaťtisíc korún mu dala postaviť Slovenská liga a slávnostne ho odhalili v prítomnosti biskupa Jozefa Čárskeho 8. júna 1941. A po roku 1948 chátral.

Na našom národnom vedomí zanechali veru hlbokú negatívnu stopu roky, keď sa o mužoch ako Závodský, a tobôž už o iných mužoch – kňazoch, ktorí vo vypätých rokoch bránili národ a chránili, čo sa v pochmúrnych časoch chrániť dalo, nesmelo ani len hovoriť. A dodnes sme ešte chmáry strachu z hovorenia pravdy o našich „duchovných veľikánoch“ neodohnali. Akoby štyridsiate roky minulého storočia mali zostať navždy zakliate a tabuizované. Naozaj len veľmi ťažko spoznáваме našich spravodlivých a odvážnych mužov a len s rozpakmi ich uznávame.

Keď vidíme, ako zlyhávajú rôzne štátne úrady a inštitúcie, keď vidíme, ako málo zaujíma pravda o minulosti našich politikov, ako ich nevzrušuje a nezaújima ani len to, ako to všetko naozaj bolo, ako ich zaujíma len hromadenie mamony, my matičiari máme vážnu rolu. Ved' kto iný ako my, a kedy, keď nie teraz v časoch slobody, sme povinní nebáť sa a hovoriť pravdu?

Proti základnému zákonu štátu sa postavilo KDH Spomienka na prijatie ústavy v Bratislave

Text a foto: Pavol JAVORSKÝ

Poslanci Národnej rady Slovenskej republiky za Slovenskú národnú stranu Anton Hrnko, Eva Smolková a Jaroslav Paška si spolu s bratislavskými matičiarmi na čele so správcom MS Marošom Smolcom prvého septembra 2016 pripomenuli pod sochou Kráľa Svätopluka na Bratislavskom hrade dvadsiate štvrté výročie prijatia Ústavy SR.

Prítomným sa prihovril poslanec a historik Anton Hrnko. Zdôraznil aj význam historického obdobia, v ktorom žil kráľ Svätopluk, pre súčasné moderné dejiny. „Cesta k prijatiu slovenskej ústavy nebola jednoduchá. V zmysle ústavného zákona o česko-slovenskej federácii z roku 1968 sa mala vypracovať nielen federálna ústava, ale aj ústavy jednotlivých republík. Komunistická Praha sa však k naplneniu tohto článku ústavného zákona nijako neponáhľala. Až keď sa na národnostnej otázke v druhej polovici osemdesiatych rokov minulého storočia začal rozkladať jej spojenc, na večné časy a nikdy inak' (ZSSR), spanikárila a na poslednú chvíľu sa chcela zbaviť tohto záväzku voči národným republikám. Pražskí centralisti so svojou protislovenskou politikou neuspeli a od začiatku roku 1990 sa začalo na Slovensku pracovať na samostatnej slovenskej ústave. K jej prijatiu však mohlo dôjsť až po voľbách v roku 1992, keď jednoznačne na Slovensku zvíťazili sily podporujúce myšlienku

Poslanec Anton Hrnko pod sochou Svätopluka.

zvrchovanosti. Po vyhlásení zvrchovanosti 17. júla 1992 už nič nestálo v ceste tomu, aby sa mohli práce na novej slovenskej ústave dokončiť a 1. septembra 1992 ju aj prijať v parlamente. Za prijatie Ústavy Slovenskej republiky hlasovali poslanci Hnutia za

demokratické Slovensko, Slovenskej národnej strany a väčšina poslancov Strany demokratickej ľavice. Zo slovenských politických strán proti ústave hlasovalo iba Kresťanskodemokratické hnutie,“ uviedol na margo prijatia Ústavy SR.

Pútnici zo Slovenského Orla viedli do Ríma na bicykloch posolstvo pre pápeža Poháňa ich aj duchovná sila

Takmer tri desiatky cyklistov zo Slovenského Orla sa 5. augusta 2016 vydali na tradičnú cyklopuť z Bratislavy do Ríma. Na bicykli za pápežom Františkom putovali desať dní. Čakalo na nich vyše tisíc metrov kilometrov. Po ich absolvovaní Svätému Otcovi odovzdali posolstvo v spojitosti so Svätým rokom milosrdenstva a pozvanie na návštevu Slovenska.

„Pre pápeža vezieme náš dres, druhý darček je tajomstvo,“ povedal pred štartom púte na Bratislavskom hrade pre Slovenské národné noviny prezident Slovenského Orla Jozef Gálik, ktorý je zároveň aj členom Prezídia Matice slovenskej. Peleton pútnikov odštartoval od symbolickej sochy kráľa Svätopluka minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Peter Plavčan, ktorý nad podujatím prevzal záštitu. „Vážim si vašu cestu, vedie k priateľstvu a porozumeniu medzi národmi, je to jedna z alternatív, ako bojovať proti násilí,“ povedal minister Plavčan, ktorý tiež vyslovil presvedčenie, že v najbližšom ročníku sa k cyklistom putujúcim do Ríma pripojí osobne.

Slovenský Orol je kresťanská športová organizácia, účastníkmi cyklopuťe boli amatérski cyklisti vo veku osemnásť až päťdesiat rokov. Do Ríma

dorazili 14. augusta, pápež ich prijal 17. augusta. Podľa itinerára denne najazdili okolo stotridsať kilometrov. Počas cesty ich sprevádzali dve technické a jedno televízne vozidlo. Na náročnú puť sa kondične pripravovali.

„Každý z nich v kondičnom tréningu nabehal tisíc metrov až tisícpäťsto kilometrov a za sebou majú i skúšobnú jazdu v náročnom teréne dlhú asi stošesťdesiat kilometrov,“ povedal pred štartom vedúci pelotónu Marián Ondrejka, rímskokatolícky kňaz z Pieš-

ťan. Najťažší, podľa jeho doterajších skúseností, je na trati štvrtý či piaty deň, preto si vtedy naplánovali oddychový deň. Rozpočet púte bol dvadsaťtisíc eur a polovicou sumy prispeli samotní cyklisti.

Ako pre Slovenské národné noviny rámcovoval podujatie prezident Slovenského Orla Jozef Gálik, takáto cesta je dôležitá najmä preto, lebo naplnia pútnikov duchovnou silou.

(ib)

Snímky: Slovenský Orol

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

Po prázdninových letných mesiacoch sa opäť vraciame k nášmu kvízu. Na fotografiách aj na tejto strane Slovenských národných novín sa objavuje socha Svätopluka na Bratislavskom hrade, o podobu ktorej sa viedol a ešte stále vedie zápas medzi zástancami jeho postavenia nielen na tomto mieste, ale v celých slovenských dejinách a jeho znevažovačmi.

Naša otázka je tentoraz celkom jednoduchá:

• Kto je autorom jazdeckého pomníka kráľa Svätopluka?

Svoje odpovede posielajte na známu redakčnú adresu, uvedenú aj v tiráži SNN, našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do polovice septembra.

(red)

PRIPOMÍNAME SI

10. septembra

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi zomrel jeden z najagitnejších organizátorov krajan-ského života v USA novinár Anton Štefan Ambrose (1867 – 1941)

11. septembra

– tristošesťdesiat rokov, čo ostrihomský arcibiskup Peter Pázmaň založil bratislavské jezuitské kolégium (1626)

– pred dvesto sedemdesiatimi piatimi rokmi (1741) vystúpila na uhorskom sneme v Bratislave kráľovná Mária Terézia a požiadala o pomoc proti bavorským a francúzskym armádám, ktoré okupovali Česko a časť Rakúska; do armády hneď potom nastúpilo dvadsaťtisíc mladíkov z Uhorska, ktorí do roka vyhrali cudzie vojská z monarchie

– na pôde spoločnosti slovenskej inteligencie Korene vznikla v roku 1991 iniciatíva Za zvrchované Slovensko, jej cieľom bolo obnoviť štátnu samostatnosť Slovenska; 25. výročie

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel dramatik a režisér Ján Kákoš (1927 – 1996)

12. septembra

– významný slovenský vodohospodár a staviteľ Ing. Július Binder, realizátor myšlienky svojho učiteľa prof. Dr. techn. vied Petra Danišoviča postavil veľkolepé vodné dielo v Gabčíkove, sa dožíva osemdesiatich piatich rokov

13. septembra

– pred sto osemdesiatimi piatimi rokmi zomrel významný národovec, intelektuál, podporovateľ škôl a umení kardinál Alexander Rudnay, rímskokatolícky uhorský prímas a slovenský vlastenec (1760 – 1831)

– sto rokov, čo sa narodila herečka, režisérka Novej scény a prvá manželka G. Husáka JUDr. Magda Lokvencová

– tridsať rokov od smrti herečky z generácie zakladateľov slovenského profesionálneho divadla Oľgy Borodáčovej (1899 – 1986)

14. septembra

– dvestotridsať rokov, čo sa v Skalici narodil katolícky kňaz a liečiteľ Fraňo Madva (1786 – 1852); pacientmi jeho bylinkárskej ordinácie boli o. i. Ľudovít Košut, Imre Madách a v roku 1844 aj Ľudovít Štúr

– pred sto tridsiatimi rokmi sa narodil Štefan Janšák (1886 – 1972), historik a archeológ, ktorý preskúmal asi štyristo archeologických lokalít, je autorom syntetického diela Slovensko v dobe uhorského feudalizmu

15. septembra

– pred sto päťdesiatimi rokmi sa narodil legendárny operný tenor a spevák záhorských piesní Dr. Janko Blaho (1901 – 1981)

– deväťdesiatpäť rokov, čo sa narodil dramatik Ivan Bukovčan (Kým kohút nezaspieva, Prvý deň karnevalu, Pštroší večierok) a filmový scenárista (Posledná Bosorka, Medená veža, Orlie pierko, Stratená dolina...)

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi začal Slovenský rozhlas vysielať reláciu Na modrej vlne, najobľúbenejší program vtedajšej mladej generácie; relácia, žiaľ, zanikla po novembri '89

16. septembra

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil všestranný tatranský športovec, lyžiar, skialpinista a horolezec Slávo Cagašik (1921 – 1948)

(jč)

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.